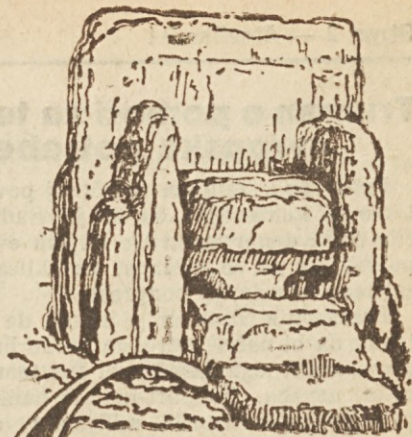

Koroška

kronika

Izdaja:

BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cene:

Za naročnike:

v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 4.— šilinge,
Posamezna številka 30 grošev.

Leto III.

Celovec, 24. oktobra 1947

Številka 44

Ob procesu Maier-Kaibitscha

Ze skoro dva tedna spremlja naš narod z velikim zanimanjem potek procesa proti vojnemu zločincu Kaibitschu, ki ga nekateri upravičeno imenujejo Atila koroških Slovencev.

V osebi Kaibitscha sedi na zatožni klopi vsa tista strupena miselnost in narodna nestrpnost, ki je v preteklih letih povzročila na Koroškem toliko gorja in ki se še danes skuša tu in tam poživiti. Morda je ironija usode, ali pa golo naključje, da vodijo razpravo proti Kaibitschu prav v isti dvorani, kjer so bili sojeni prvi koroški Slovenci ob prisotnosti Maier-Kaibitscha, kot zastopnika takratne oblasti. Verjetno, da se Kaibitsch tega ne spominja več, ker mu je spomin v precejšnji meri „odpovedal“. Toda česar se ne spominjati on, to ve narod in ne bo nikdar pozabil.

Kaibitschev proces ni eden izmed številnih povojnih procesov. Ta proces ima svoje politično, narodnostno in zločinsko ozadje. Kaibitscha danes res ne moremo smatrati samo kot vojnega zločince, ki je sodeloval pri preseljevanju Slovencev ali bil celo glavni vodja tega izseljevanja; v njem gledamo nekaj več, gledamo predstavnika tiste politike, ki je zlasti Slovincem in deloma tudi Avstrijcem največ škodovala. Če danes Kaibitsch pravi, da stoji pred sodiščem v imenu Koroške, potem ima prav. Kaibitsch stoji pred sodiščem kot eden izmed eksponentov protislovenske koroške politike in bo zato z njim obsojena tudi ta.

Vseeno je, če danes Kaibitsch taji sodelovanje pri preganjanju Slovencev, popolnoma vseeno je tudi, če se svojih del iz preteklosti ne spominja. Vse je mogoče utajiti, nemogoče pa je prikriti do tritisoč izseljenec in ogromno število mrtvih, ki so izgubili svoja življenja vsaj posredno po Kaibitschevem sodelovanju. Danes govori vsa Koroška o Kaibitschevih zločinih, obtožuje ga pa tudi Gorenjska in z njo vsa skupnost malega slovenskega naroda. Božji mlini meljejo počasi, a gotovo. Tudi Kaibitsch je prišel na vrsto, čeprav se mu pred leti o tem še sanjalo ni. Vedno je živel v prepričanju, koliko dobrega je storil Slovincem. Tega mnenja je še danes in z njim še mnogi drugi. Dejstva pa so druga. Vsled neizpodbitnih dokazov, ki so bili predloženi sodišču, bo moral končno tudi Kaibitsch spremeniti mnenje o svoji „veliki dobroti“ do Slovencev, katerim je res v veliki meri pomagal, a le v zapore in koncentracijska taborišča. Njegova dela „usmiljenja“ pomagajo danes Kaibitschu pred sodiščem. Izgleda pa, da jih je tako malo, da se v morju zločinov niti ne opazijo.

Tudi med procesom smo imeli priliko čuti šovinistični pangermanski duh. Dovolj je bilo, da je ena izmed prič hoteli govoriti slovensko, pa so se med poslušalci že dvignili taki nezadovoljni elementi, motili miren potek razprave in so v znak protesta odšli iz dvorane.

Pripominjamo, da predsednik sodišča vodi razpravo v najlepšem redu. Ze ob pričetku iste je bilo sklenjeno, da smejo prič uporabljati tudi slovenski jezik, ako katera od njih to želi. Imena onih „gospodov“, ki niso hoteli prenesti slovenskega jezika, so sodišču znana. — Dokler se dogajajo taki slučajji, ni mogoče govoriti o popolni spravi med Korošci in mirnem sožitju obeh narodov, ki je za razvoj dežele nujno potrebno. Ali je res tako težko priti do tega spoznanja, ali pa ljudje to sicer spoznajo in vedo, pa se zaradi političnega prestiža nočejo tavrnati po pameti? Naj bo karkoli, vendar ne sme nihče pozabiti, da tam kjer gospoduje šovinizem, ni prostora za mirno sožitje.

Razen pravic, ki nam pripadajo, pa smo upravičeni zahtevati tudi zadoščenje za prestano trpljenje. Nemogoče je priklicati k življenju mrtve, še manj pa je mogoče preklicati njihovo zahtevo po pravični kazni za one, ki so njihovo smrt zakrivali.

Kaibitscheva „ljubezen“ do Koroških Slovencev

3000 izseljenih - 1000 zaprtih in interniranih - 200 mrtvih

V zadnji številki smo poročali o pričetku razprave proti Maier Kaibitschu in navedli izjave prvih prič, med njimi tudi dr. Tischlerja.

Za dr. Tischlerjem je bil zaslišan dr. Franc Petek. Tudi dr. Petek je kot dr. Tischler govoril pred sodiščem v slovenščini. Dr. Petek je med drugim rekel:

»Ukrepi leta 1942. so bili le zadnja faza protislovenske politike na Koroškem. Ko sem prišel leta 1941. iz zapora, mi je dejal Maier-Kaibitsch: »Trebalo je porabiti to priliko za likvidacijo slovenstva severno od Karavank in prenesti manjšinsko politiko na Gorenjsko.« Drugače pa segajo predpriprave za ta Kaibitschev načrt do leta 1918. oziroma 1920.

Leta 1938. je manjšinska zaščita iz St. Germain-ske pogodbe prenehala praktično obstojati s priključitvijo Avstrije k rajhu. S tem, da so velesile to priključitev priznale, Nemčija na stare pogodbe ni bila več vezana in maska je lahko brez skrbi odpadla. Priprave za glavni udarec leta 1941. so postale javne. Kakor priključitev Avstrije k Nemčiji ni našel na odpor, tako tudi ne protislovenska gonja. Heimatdienst po plebiscitu ni bil razpuščen, pač pa se je leta 1924. preimenoval v Heimatbund. Ta organizacija ni imela nobenega uradnega naslova, vendar je odločevala v vsej politiki na Koroškem. Ni bilo akta, ki ga ne bi odobrila Heimatbund. On je imel na razpolago tudi institucije, ki niso imele drugega cilja kot pritiskati na Slovence in jih germanizirati. Za ideologijo protislovenske politike so skrbeli med drugim tudi takomenovani učenjaki, med njimi dr. Wutte, dr. Graber, Fasinger in drugi. Ta ideologija, ki so jo na podlagi znanstvenih razprav propagirali po Koroškem, je imela namen razpogostiti Koroške Slovence in

predvsem odtrgati od narodnega telesa tiste ljudi, ki niso imeli trdne narodne zavesti. To je potem nujno zavedlo do narodne nestrpnosti med posameznimi Slovenci kakor tudi med Slovenci in Nemci.

Heimatbundovska politika se je čutila tudi z zvezo, ki jo je ta imel z različnimi manjšinskimi institucijami rajha. To ni bilo nič čudnega, ker je v Avstriji že od leta 1918. živela ideja po priključitvi k Nemčiji.

Ko so bila leta 1937. pogajanja med slovenskimi zastopniki in takratnim deželnim glavarjem dr. Sucherjem, je slednji k razgovoru pritegnil še Kaibitscha kot strokovnjaka za slovensko vprašanje. Zato se ni nihče čudil, ko je postal Heimatbund leta 1938. uradna institucija in dobil uradni naslov.

Heimatbund je ob tej priliki spremenil le naslov, prevzel pa je vse stare metode in tudi ves stari aparat. Iz Heimatbunda so se razvile razne institucije kot Gaugrenzlandamt in urad za utrjevanje nemštva. Vodja obeh uradov je bil Kaibitsch. On je tudi na zunaj nastopal, čeprav so skrito delali še drugi. Mi smo vedeli, da je Kaibitsch važen in agilen, vendar vemo prav tako, da so za delo odgovorni še drugi in sicer celoten aparat. Nemogoče je namreč, da bi mogel eden izvesti taka grozodejstva in to v tako kratkem času. Kaibitsch je sicer med vodilnimi, a ni edini.

Ob koncu svojih izjavanj je dr. Petek pribral, da je obsegal Heimatbund vse sloje prebivalstva na Koroškem, vendar ne more podati podrobnejše izjave o njegovi organizacijski strukturi.

Za dr. Petkom je bil zaslišan dr. Martin Zwitter, ki je podal svoje izjave istotako v slovenščini. Dr. Zwitter je dejal med drugim:

»Sam sem član izseljene družine. V času,

ko se je vršila izselitev, sem bil pri vojakih. Ko sem prišel domov na dopust, sem našel dom prazen in izropan. Smatram za potrebno poudariti, da bi morali biti poklicani pred sodišče vsi, ki so sodelovali pri protislovenski politiki. Eden glavnih krivcev te politike, Kaibitsch, je bil vodilni od leta 1920. do 1945. Iz vseh aktov, ki sem jih videl, je njegova krivda 100% dokazana. Smatram za potrebno, da se poleg Kaibitscha postavi na zatožni klopi še vse ostale zločince. Zločin je namreč tako velik in je za sožitje med Slovenci in Avstrijci tako velikega pomena, da je treba najti prave krivce. Atmosfera je po teh zločinih tako strupena, da je položaj Slovencev danes isti, kot je bil prej. Mislim, da se mora sodišče zavedati, da Kaibitsch sam tega velikega zločina ni mogel storiti, čeprav je bil gonilna sila protislovenske politike. Iz aktov, ki sem jih videl, mi je znano, da je Kaibitsch napravil vse korake za izvršitev zločinov.

Kot zadnji je bil pri večerajšnji razpravi zaslišan Adolf Picej, ki je dejal:

»Znano mi je, da si je obtoženec v vseh kritičnih slučajih pridržal odločitev. Razen tega ni sam odgovoren za izselitev. Glavni krivci so tvorci takomenovanega vaškega trikota, v katerega spadajo krajevni vodja stranke, župan in kmečki vodja. Razen tega je Kaibitsch vedno govoril proti Slovincem in ni imel zanje nikdar dobre besede razen enkrat v St. Jakobu, ko je zbiral slovenske glasove.«

(Nadaljevanje na 8 strani)

Govor angleškega kralja

Nova doba zasedanj britanskega parlamenta je bila dne 21. oktobra na tradicionalni način otvorjena. Kralj je imel prestolni govor. Zakonodajni program, ki ga je kralj orisal v prestolnem govoru, vsebuje tudi nov zakon o pooblastilih Zgornje zbornice.

Prestolni govor pa ne vsebuje nobenih podrobnosti o tem. Politični dopisniki javljajo, da je kabinet načeloma sicer sklenil, da na novo postavi pravice Zgornje zbornice, toda o posameznih naredbah še ni prišel do sklepa. S strani vlade so v zadnjem času večkrat izjavili, da bi bilo treba Zgornji zbornici odvzeti pravico, da zadržuje izvedbo zakonov, ki jih je odobrila Spodnja zbornica. Ostali, v prestolnem govoru omenjeni zakonodajni ukrepi niso prišli nepričakovano. Med drugim je bilo oznanjeno podzavljeno. Nadalje je zakonito postavljena neodvisnost Burme. V prestolnem nagovoru je bilo izrečeno tudi upanje, da bodo tekoča pogajanja o novem statusu Ceylona vodila k ustanovitvi neodvisne države Ceylon v okviru britanske družbe narodov.

V nadaljnjem poteku prestolnega govora je kralj dejal, da tiči Velika Britanija v resnih gospodarskih težavah, ki zadevajo skoraj ves svet. Velika Britanija da se bo tudi nadalje potrudila in napravila vse, da pomore svetu na pot k blagostanju in svobodi. Kralj je nato pričel govoriti o londonskem zasedanju zunanjih ministrov ter izrazil upanje, da bo zasedanje vodilo do soglasja o obnovi demokratične in življenja zmogljive Nemčije, ki ne bo ogrozila svetovne varnosti, kakor tudi do pogodbe o mednarodnem statusu Avstrije.

De Gaulle-va zmaga v Franciji

Prebivalci 36-tih francoskih mest in občin so se prošle nedelje podali k volilnim skrinjicam, da bi volili svoja občinska zastopstva.

General De Gaulle in njegova nova stranka sta slavila pri francoskih občinskih volitvah popolno politično zmago nad vsemi drugimi strankami vključno nad komunisti. Po seznamu zadnjih volilnih izidov se glasovi razdele v odstotkih, kakor sledi:

RPF (De Gaulle)	37%
Komunisti	27%
Socialisti	15%
MRP (Bidaultova skup.)	10%

Komunisti so mogli obdržati v splošnem svojo moč, toda zdi se, da niso pridobili novih pripadnikov. Če pomislimo, da je bila De Gaulle-jeva stranka šele pred kratkim ustanovljena, tedaj moramo smatrati njen uspeh kot pomembno zmago nad komunisti, kateri RPF splošno označujejo kot »Stranko novih fašistov«.

Največji triumf je de Gaulle praznoval v Parizu, kjer je njegova stranka zadobila od 90-tih sedežev občinskih svetnikov 47. Komunisti so dobili 27 sedežev, to je isto število kot pri zadnjih volitvah aprila 1947. Socialisti so izgubili 15 svojih sedežev in

MRP je dobil namesto svojih prejšnjih 16 sedežev le pet.

V industrijskem središču Lille, ki je veljalo za oporišče komunistov, je dobila De Gaulle-jeva stranka 43% vseh glasov napram komunistom, ki so dobili le 15%.

Izidi iz dežele so prihajali zelo počasi in je bilo treba končni izid popraviti v prid komunistom, toda to ni prav nič spremenilo na celotni zmagi De Gaulle-ja. V opoldanskih urah ponedeljka se je v podeželju kazala sledeča slika: Od skupno 1.790.108 oddanih glasov, je prejela RPF 568.410 in komunisti 521.340 glasov.

V Bordeauxu je stranka De Gaulle-ja dobila 22 sedežev občinskih svetnikov, komunisti 8 in socialisti 7. Podobno razmerje je bilo opaziti v Lyonu, Marseilleju, Rennesu, Strassburgu, Nantesu in Alžiru, kjer je RPF vsepovsod žela večino.

Neposreden učinek volilnega izida na francosko vlado še ni jasno viden, vendar pa je gotovo, da bo vladna kriza, ki ogroža Ramadier-ov kabinet, s porazom socialistov še pospešena.

General De Gaulle, junak francoskega uporniškega pokreta, je postal z zmago svoje stranke ponovno gospodovalna politična osebnost. Zdi se, da mu bo njegova zmaga odprla pot do prevzema vlade, če se bo posrečilo premestiti še obstoječe ustavne težave.

Truman o pomoči za tekoče evropske potrebe

Po zemeljski obli

Pravi pomen nove kominterne

Predsednik Truman je včeraj povedal na tiskovni konferenci, da se je vladi posrečilo najti denar za kritje nujnih evropskih potreb, je pa še možnost za sklicanje posebne zasedanja kongresa.

Predsednik Truman je rekel, da se zelo trudi, da bi našel potrebne fonde brez sklicanja posebnega zasedanja. Pri tem je imel nekaj uspeha. Eksport-import banka je na primer nakazala 93 milijonov dolarjev Franciji kot posojilo za nakup premoga in drugih surovin. Predsednik je tudi dal navodilo vojnemu ministru, naj zamenja 50 milijonov dolarjev za francoske franko in z njimi krije ameriške izdatke. Po njegovem mnenju, ki ga je objavil že ob neki prejšnji priliki, bo potrebovala Evropa okoli 580 milijonov dolarjev, da bo zamašila najnujnejše potrebe do konca leta.

Predsednik je nato izrazil zadovoljstvo nad uspešnim štedenjem v živili v Združenih državah. Rekel je, da bodo vse storili, da bodo prištedili žito za izvoz v Evropo.

Na vprašanje, ali bo uvedeno racionaliranje in druga vladna kontrola, je predsednik rekel, da vlada želi, da bi s štednjo prihranili v svobodni državi prostovoljno to, kar dela policijska država z ukazom.

Na koncu je predsednik rekel, da je izročil zunanjemu ministru Marshallu poročilo generala Wedemeyera o Kitajski. Minister Marshall bo čez nekaj dni podal o njem svojo izjavo. (USIS-AIS.)

Sovjetska zveza in zahod

Ugledni angleški neodvisni dnevnik »Times« je objavil članek z naslovom: »Sovjetska zveza in zahod«, v katerem pravi med drugim, da je na zahodu še marsikdo upal na pameten in realističen kompromis. Ko je Molotov odklonil sodelovanje pri Marshallovi ponudbi, je odprl pot za končni prelom edinosti, ki je v prejšnji vojni dovela zaveznike do zmage.

»Zdaj nas le še malo loči od končne in morda nepreklicne razdelitve sveta v dve polovici,« nadaljuje »Times«. Ko je Molotov zapustil Pariz, je nastal iz tega nujni zaključek, da sovjetski voditelji ne verjamejo več v možnost konstruktivnega kompromisa. Ta zaključek potrjuje tudi dejstvo, da v Združenih narodih ob vsaki priliki uporabijo veto. Končno to potrjuje tudi deklaracija, ki so jo izdali ob ustanovitvi »Kominform«-e.

»Med razkolom in vojno pa je še dolg korak. Razdelitev sveta na dvoje ter odcepitev vzhodne Evrope od zahodne Evrope bo trpka zadeva za vso Evropo. Razdelitev velikega in gosto obljudenega kontinenta, ki teče skozi največjo evropsko državo, Nemčijo, mora imeti vsekakor težke gospodarske in politične posledice, če še ne kaj hujšega. Toda to ne pomeni, da bi bila vojna nujna ali verjetna. Gospod Churchill je pametno govoril, ko je dejal, da ni nujno, da bi sistem dveh svetov vodil do vojne. Le namerno izzivanje bi izzvalo vojno in zahodni svet bo s podvojeno previdnostjo pazil na komunistične stranke, ki delujejo izven mej Sovjetske zveze. Če je razdelitev sveta neizogibna in če naj se sistem dveh svetov razvije v neki trajni sistem medsebojnega toleriranja, bodo morale komunistične stranke na zahodu prilagoditi svoje delovanje parlamentarni demokraciji, kakor tudi nekomunistične stranke na vzhodu morajo biti pripravljene, da bodo njihovi nasprotniki na konju.«

Byrnesova knjiga „Odkrita beseda“

Objava knjige bivšega ameriškega zunanjega ministra Jamesa Byrnesa z naslovom »Odkrita beseda« je povzročila obsežne komentarje ameriškega tiska, ki v glavnem menijo, da bo knjiga v obsežni meri prispevala k temu, da bo ameriški narod boljše razumel probleme, ki jih morajo Združene države obravnavati.

»Washington Post« piše: »Potrpežljivost in odločnost. To je skovanka Roosevelta samega, ki je karakterizirala Byrnesovo diplomacijo, v teku vseh njegovih pogajanj s Sovjetsko zvezo, formulo, ki so jo kasneje ostro kritizirali.

»Nihče ne bi mogel biti potrpežljivejši. Če je bil pa zadosti odločen, je treba prepuščati zgodovinarjem. Byrnesova politika je bila temeljila na potrebi, doseči mir glede Nemčije in Avstrije; in ko je bil preprečen zaradi pomanjkanja dobre volje s strani Sovjetov, da bi resno razpravljali, se je Byrnes posvetil določitvi mirovnih pogojev z Italijo in drugimi satelitskimi državami osi. «V teku teh pogajanj — poudarja dnevnik — je bil opustil z mnogih ameriških diplomatskih položajev, kot na primer v tržaškem vprašanju, za katerega so nasprotniki kompromisa smatrali, da bi morali biti raje branjeni, kot pa prepuščeni v kompromisno rešitev.

Byrnes pa je bil mnenja, da bi te prilagoditve vodile k ureditvi problemov Nemčije in Avstrije ter k umiku vseh tujih čet iz Evrope.« (USIS-AIS.)

BOLGARIJA

Washingtonski listi označujejo izjavo bolgarskega ministrskega predsednika Dimitrova, da so onemogočili pomilostitev Nikole Petkova ameriški in britanski pozivi za njegovo rešitev, kot poizkus, s katerim skuša bolgarska vlada zakriti svojo krivdo.

»Washington Star« piše, da je bila izjava Dimitrova značilna, ker pravi, da bi Dimitrov sprejela smrtno obsodbo Petkova, če bi bili Amerika in Britanija ostali tihi. List nadaljuje, da je torej Petkov po izjavi Dimitrova samega zaslužil pomilostitev. Odklonili so mu jo ne iz pravnosodnih razlogov, temveč zato, ker sta Amerika in Britanija prosili za njegovo pomilostitev. Vse to še bolj podkrepilo splošno naziranje, da je bil Petkov žrtev političnega umora. Najverjetneje bi bil usmrčen, četudi ameriška in britanska vlada ne bi posredovali zanj. Iz besed Dimitrova pa je najbolj razvidno to, da skuša zdaj, ko je likvidiral svojega političnega nasprotnika, s propagando prepričati svoje ljudstvo, da ni on odgovoren za ta zločin, temveč London in Washington.

Že med razpravo proti Petkovu in po njegovi smrtni obsodbi je ameriški tisk obsojal to dejanje komunistične bolgarske vlade proti Petkovu in po njegovi smrtni obsodbi je ameriško zunanje ministrstvo izjavilo, da ta razprava ni nič drugega kakor vrsta zatiralnih ukrepov komunistične vlade za odstranitev vsakršne opozicije iz bolgarskega pozorišča.

Severnoameriški tisk pozdravlja korak treh članov ameriškega kongresa, ki preučujejo položaj v inozemstvu in ki so položili venec na grob Nikole Petkova v Sofiji. Telo Petkova je last Bolgarije, toda njegov duh je last vsega človeštva. Bil je odličen borec za svobodo svoje države, bil je mož, ki je v ječi in izven nje živel v uporu proti vrsti diktatorjev — kralju Borisu, Hitlerju in končno komunistom. Pri volitvah leta 1946., pri katerih je bilo toliko ustrahovanja, da jih niso mogli priznati kot izraz bolgarskega mnenja, je agrarna stranka pod njegovim vodstvom dobila približno tretjino glasov.

V zvezi s tem piše »Washington Post«: Senator Hatch ter predstavnik Lodge in Judd so naredili bratsko gesto, ko so položili venec na grob Nikole Petkova v Sofiji.

Telo Petkova je last Bolgarije, toda njegov duh je last vsega človeštva. Bil je odličen borec za svobodo svoje države, bil je mož, ki je v ječi in izven nje živel v uporu proti vrsti diktatorjev — kralju Borisu, Hitlerju in končno komunistom. Pri volitvah leta 1946., pri katerih je bilo toliko ustrahovanja, da jih niso mogli priznati kot izraz bolgarskega mnenja, je agrarna stranka pod njegovim vodstvom dobila približno tretjino glasov.

Petkov je bil usmrčen, oziroma bolje rečeno justično umorjen, še preden se je posušilo črnilo na drugem členu mirovne pogodbe z Bolgarijo, ki se glasi:

Bolgarija bo storila vse, da bo zagotovila vsem osebam pod bolgarsko vlado uživanje človeških pravic in temeljnih svobod, med drugim svobodo izražanja, svobodo tiska, versko svobodo ter svobodo političnega mnenja in javnega zborovanja. (USIS.)

ZDRUŽENE DRŽAVE

Ameriški vojni minister Kenneth Royall je pred par dnevi v svojem govoru obtožil totalitarne vlade in je izjavil, da je ameriški narod odgovoren za demokracijo. Svet stoji v sredi boja dveh ideologij. Dokler ta spor ne bo poravnana, ni mogoče misliti na trajen mir in gospodarsko ustaljenost. Želeli bi le, da iz tega boja ideologij ne nastane boj z orožjem. Danes, ko je čas in prostor izgubil svoj pomen, se širi uspeh ali neuspeh nekega vladnega sistema po celem svetu. Ena od obeh ideologij bo ostala, druga pa bo izginila. Uspeh bo imel oni sistem, ki bo človeštvu nudil dostojnejše življenje in večjo prostost.

KITAJSKA

Ko je ameriški generalni poročnik Albert C. Wedemeyer poudaril nujnost ameriške pomoči kitajskemu narodu, je opozoril, da bo Kitajska pritegnjena v sovjetski kolovoz navzlic ameriški pomoči, če ne bo kitajska vlada izvedla reforme.

Wedemeyer, ki se je nedavno vrnil iz Kitajske, kjer je izvedel neposredna preučevanja o stanju države po pooblastilu predsednika Trumana, je izjavil, da večina kitajskega prebivalstva ne želi postati komunistična, da pa bi sprejela kakršno koli obliko vlade, ki ji bi le dobavila živila.

Ta mnenja je bil izrazil v pismu, ki ga je poslal gospe Coolidge, podpredsednici ženskega odseka glavne zasebne organizacije ZD, ki se bavi s pošiljanjem pomoči kitajskemu prebivalstvu.

Wedemeyer poudarja v svojem pismu, da naj dobe podporo Združenih držav samo »vredni Kitajci«, da pa se pomoč ne sme uporabiti za ojačitev tistih, ki ogrožajo načela Listine Združenih narodov.

Stanje na Daljnem Vzhodu po vojni — pravi Wedemeyer — je zelo slično stanju v Evropi, to je zmedeno gospodarstvo, politični spori ter nezadovoljstvo. Sovjetska

zveza je v polni meri izkoristila v svoj prid desorganizacijo ter kaos, kot v Evropi. Sovjetska propaganda ter podpora, ki jo je dala komunističnemu gibanju Kitajske, sta povečala težave v vpostavljanju reda na Kitajskem, a korupcija in slaba uprava s strani narodne kitajske vlade zavlačuje stabilizacijo ter obnovo. (USIS-AIS.)

MADŽARSKA

V Budimpešti se je pričel proces o veljavnosti list predlagateljev za volitve kandidatov, katere je vložila neodvisna stranka Zoltana Pfeifferja pred volitvami, ki so bile 31. avgusta tega leta. Po zakonu je potrebno za sestavo kandidatnih list predložiti takozvano listo predlagateljev, katero mora podpisati najmanj 3.000 volilnih upravičencev. Vladne koalicijske stranke dolžijo opozicijsko neodvisno stranko, da v številnih slučajih njeni podpisniki niso bili upravičeni voliti, tako da njih podpis nima nikake veljave. — Vodja neodvisne stranke, Zoltan Pfeiffer, je podal k temu pojasnilo, da je bilo takrat zelo težko, popolnoma zadostiti zakonskim določilom, ker so oblasti mnogim volilcem odrekale volilno pravico od danes na jutri. Demokratski parlamentarni sistem je na Madžarskem šele v razvojni dobi in je od lanskega junija radi povečane mednarodne politične napetosti še bolj oslabil. Če bo ta mednarodna napetost popustila, more Madžarska računati tudi na okrepitev demokratičnega sistema. Če pa vladne koalicijske stranke hočejo s tem procesom izločiti iz parlamenta neodvisno stranko, ki je edina opozicijska, potem bo demokracija na Madžarskem pokopana. — Zveza štirih vladnih strank bi si namreč rada pridobila 49 sedežev v parlamentu, katere je pri avgustovih volitvah dobila stranka neodvisnih popolnoma na pravičen način.

POLJSKA

Britanski odpravnik poslov v Varšavi je protestiral pri poljski vladi proti aretaciji nekega nameščena trgovskega oddelka britanskega poslaneštva, poljskega državljanja Whitehead-a. Britanski zastopnik je zaprosil za dovoljenje, da bi smel aretiranca obiskati. V Londonu smatrajo aretacijo Whitehead-a za nadaljni dokaz politike poljske vlade, da bi prekinila zvezo med poljskim narodom in zapadnimi deželami.

Whitehead je bil zaposlen pri obravnavanju odškodnine britanskih državljanov, čijih imovina je bila na Poljskem podržavljena.

FRANCIJA

Prihodnji teden bodo razdelili del zlata, ki so ga nacisti naropali in ki se sedaj nahaja v zavezniških rokah. Z vrnitvijo zlata bo Francija zadobila znatno finančno podporo. Soudležitev Francije pri tem razdeljevanju se cenijo z uradne strani na 90 do 100 milijonov dolarjev.

GRCIJA

Koordinator za ameriško pomoč Grčiji in Turčiji, George Mc Ghee, je sinoči govoril po ameriškem radiu o grški obnovi in dejal, da je ta dežela na najboljši poti, da se postavi na lastne noge.

Mc Ghee, ki se je ravnokar vrnil iz Grčije, je poudaril, da je predpogoj za uspeh grške obnove vpostavitve reda in miru v deželi. Načrti za gospodarsko obnovo predvidevajo uravnoteženje grškega preračuna z omejitvijo uvoza nepotrebnih predmetov kakor tudi z izdatno štednjo v javni upravi.

»Glavni element grške obnove — je dejal Mc Ghee — je notranja pomiritev dežele, kar bo mogoče doseči, ako bodo Z. N. s svojo preiskovalno komisijo na grških mejah preprečili dajanje pomoči gverilcev od zunaj, to je iz dežel grških severnih sosedov.«

Mc Ghee je pripomnil, da je grški narod v svojem bistvu globoko demokratičen in da odklanjajo Grki odločno komunizem ter ga bodo pobijali z vsemi razpoložljivimi sredstvi. V Grčiji ljubosumno čuvajo temeljne svoboščine in dokaz za to je dejstvo, da v Atenah izhajata dva komunistična dnevnika, ki vsak dan napadeta grško vlado in ameriško misijo. »Ponosni sem na to« — je dejal Mc Ghee — »da sem bil tudi jaz predmet teh napadov. Glede grških volitev pa moram izjaviti, da so bile poštene.«

»Grčija se ne more braniti pred napadalnostjo svojih mnogo močnejših severnih sosedov, ki žive pod komunističnimi režimi. Ako bodo ti komunistični sosedje še dalje podpirali grške gverilce, bomo tudi mi morali še dalje dajati pomoč grški vladi in to tudi preko junija 1948 brez ozira na uspehe, ki jih bo do tedaj pokazala grška obnova« — je zaključil Mc Ghee.

Diplomatski dopisnik »London Press Service« W. N. Ewer piše v članku »Pravi pomen nove kominterne« sledeče: »Izjava devetih komunističnih strank je vojna napoved evropskim socialističnim strankam. To pa ni ničesar novega. Zgodovina komunističnih strank Evrope v njenih odnošajih do socialističnih strank je bila zgodovina, v kateri so se menjavale zavezniške ponudbe in vojne napovedi.

»Že po svojem nastanku je bila komunistična internacionala — in šele po tej se je ustanovil večji del komunističnih strank — točno vojna napoved socialni demokraciji. Internacionala naj bi uničila in izpodrinila socialno demokracijo kot politično organizacijo delavskega razreda. Že v pričetku je šlo za pravo bitko mnenj o bolj učinkovitem načinu za od vseh željeno ustanovitev socialistične družbe.

Toda komunistična internacionala so vodili Rusi in sovjetska komunistična stranka je bila isto kot sovjetska vlada. Tako je kominterna postala hitro čisto orodje zunanje politike sovjetske vlade; v njej včlanjene stranke so morale pokoravajoč se ukazom centralne organizacije v Moskvi podrediti svojo taktiko ne potrebam razredne borbe v njihovih lastnih deželah, temveč potrebam sovjetske diplomacije.

Važno je, da se na vse to spomnimo: da se spomnimo, da so komunistične stranke večkrat dobile ukaz ne boriti se proti fašizmu in »kapitalistični reakciji«, temveč proti socialni demokraciji in to v interesu izključno nacionalistično-ruske politike.

V zadnjih letih je nastala bajka, da so se komunistične stranke in sovjetska vlada stalno in dosledno borile proti fašizmu. Ničesar pa ne more biti dalje od resnice kot ta bajka.

Prvi klasičen primer je Nemčija, pred in neposredno po dospelju Hitlerja na oblast. V onih dneh je šlo za demokracijo in usodo nemškega delavskega razreda. Moskva se ni zanimala za to vprašanje. Moskva se je zanimala le za orijentacijo nemške zunanje politike, to je, če se bo ona usmerila proti Zapadu ali Vzhodu.

Nemške komuniste so vrgli v boj proti socialnim demokratom, ker so bili ti usmerjeni proti Zapadu, želeli dobre odnose z demokracijami zahodne Evrope in niso zapuili sovjetskim namenom. Vse do poletja 1933 je bila Moskva prepričana, da so nacisti bolj sovražni Franciji kot Sovjetski zvezi.

Posledica tega sta bili delitev in razstrojenje odpora proti Hitlerju. V nekaterih primerih, kot pri pruskem referendumu, stavki berlinskih transportnih nameščenec, so komunisti iz taktičnih razlogov podpirali nacistične. Pri volitvah leta 1932. je bila njihova propaganda usmerjena posebno proti socialistom in proti Franciji. Hitlerjevo nevarnost so pustili ob strani.

Moskva se ni brigala za to, če je Nemčija fašistična ali demokratična, temveč le za to, če je njena zunanja politika usmerjena proti Vzhodu ali proti Zapadu.

Tudi ko je Kremelj v poletju leta 1933. spremenil svoje stališče, se to ni zgodilo zaradi dejstva, da je Nemčija postala fašistična. »Ni res — je rekel sam Stalin — fašizem ni problem. Fašizem na primer ne ovira Sovjetske zveze, ustanoviti najboljšje odnose s to državo.« To je cinično priznanje, katerega se ne more nikdar zbristati.

Drugi klasični primer se je dogodil leta 1939. Stalin se je sporazumel s Hitlerjem in komunistične stranke Zapada so prejele ukaz, da naj ne podpirajo vojnih naporov svojih držav, temveč da se naj uprejo »imperialistični vojni.« Njihovo izdajstvo demokracije v tem kritičnem trenutku je bilo ena izmed činjenic, ki so dovedle do poluma v letu 1940. (Primerjaj vojaški zlom Francije! — Op. ur.)

Te stvari moramo ohraniti v spominu, kajti danes se komunistične stranke Zapada ponovno uporabljajo kot figure v šahovski igri Sovjetske zveze.

»One morajo pustiti v nemar kakršno koli ogrožanje demokracije v njihovih državah in se ne brigati za kakršno koli nevarnost preporoda fašizma. Danes ponovno »fašizem ni problem«, enako kot ni važno se brigati za potrebe gospodarske obnove, za koristi delavcev in za »razredno borbo«. Edino, kar je važno, je politika Sovjetske zveze.

Stalin je izjavil: »Naša orijentacija je usmerjena za Sovjetsko zvezo in edino le za Sovjetsko zvezo. To mora biti tudi orijentacija komunističnih strank. To in samo to. Komunistične stranke morajo podpirati sovjetsko diplomacijo in napadati vse one, ki bi se ji hoteli upreti, pri čemur se ne smejo ozirati na katero koli drugo stvar.« Sovjetska diplomacija pa je cinično indiferentna za vse, kar ni v zvezi s povečanjem »Sovjetske sile«, kot v letih 1933 in 1939.

To je stvarni pomen ustanovitve nove komunistične internacionala. Delavci Evrope naj se pri tem spomnijo preteklosti in črpajo iz nje primeren pouk.«

Evropska mladina gradi železniško progo

V Jugoslaviji gradi 60.000 mladostnikov obojega spola v prostovoljnem delu 250 km dolgo železniško progo. Ta naj bi služila gospodarskemu podvigu osrednje Bosne ter omogočala prevoz rudniških bogastev teh oddaljenih dolin, predvsem premoga in železne rude, na glavno progo Zagreb—Beograd.

»Ob koncu vojne se je Jugoslavija nahajala v obupnem položaju. Materijalno razdejavanje je bilo ogromno, izguba 1.8 milijona mož v primeri s celokupnim prebivalstvom, ki je štel komaj 16 milijonov, je zasekala globoke rane, tako da je vlada morala poseči po novih metodah pri svoji obnovi. V začetku leta 1946. je bilo ljudstvo pozvano, da se javi k prostovoljni in neplačani pomožni službi. Odmev je bil predvsem pri mladinskih organizacijah razveseljivo močan. Vsako mesto in na stotine vasi delajo sedaj po lastnih načrtih pri odstranjevanju ruševin, pri pripravah za nove gradbene prostore, pri obnovi starih in ustvarjanju novih cest.

Tako je n. pr. v delu sedaj 300 km dolga cesta med Zagrebom in Beogradom, dvema največjima mestoma Jugoslavije. Mesta in vasi, ki leže ob tej črti, nosijo odgovornost za napredovanje gradnje na svojem odseku. Samo na področju Zagreba dela okrog 30.000 prostovoljcev, mladih in starih, zastoj po tri ure na teden pri obnovi, to je okrog 5000 delavcev vsak večer. Prebivalstvo Zagreba znaša okrog 220.000; torej je 30.000 prostovoljcev na teden vsekakor visok odstotek.

Mladinske organizacije so se ponudile izvršiti to delo, če bo država dala na razpolago strokovne moči in orodje. To je bil smel podvig in marsikdo je mislil, da je sledil prenačlo. Vrednost prostovoljnega dela v takšnem obsegu se je zdela dvomljiva. Tudi pisec tega članka je prišel v Jugoslavijo z gotovim skepticizmom. Ogle dal si je velik del železniške proge in prišel v oseben stik z mladimi delavci kakor tudi s strokovnjaki. Danes je prepričan, da se bo podjetje posrečilo.

Dela so se pričela na progi v aprilu 1947 in bodo do konca novembra, morda celo prej končana. Število delavcev znaša nad 60.000. 2000 je prostovoljcev iz Avstralije, Albanije, Bolgarije, Danske, Francije, Grčije, Madžarske, Italije, Palestine in Švedske. Predno bo proga dovršena, bo skupno 200.000 prostovoljcev sodelovalo po en ali dva meseca pri tej gradnji proge. Stanujejo vzdolž gradbene črte v kočah in šotorih, obleko in dobro prehrano dobijo, vendar plačila ne. Delo je naporno in vročina poleti je bila večasih neznosna.

Kjer je potrebno strokovno znanje (pri predorih in mostovih), je nameščeno večje število izkušenih strokovnih delavcev. Tu je n. pr. 1500 m dolg Vranduk-predor, eden mnogih dolgih predorov, skozi gorovja, kjer teče proga. Na vsakem koncu predora dela okrog 250 prostovoljcev in 60 izkušenih gradbenih delavcev. Njihovo delo je težko in celo nevarno, toda do današnjega dne se še ni pripetila kakšna hujša

nezgoda. V celotnem so nastavljene ženske moči v istem razmerju kakor moške, vsekakor se vidi ženske-prostovoljke pri manj kompliciranih delih; presejajo na tisoče ton peska, pomagajo po kuhinjah in tudi v vrtovih, iz katerih črpajo svežo zelenjavo. Tretjina bosanskega prebivalstva je muslimanske vere in na tisoče muslimanskih ženah dela na mladinski železnici. Gradnja proge daje tem ženam dobrodošlo priliko, da se odtegnijo muslimanski prepovedi o ženskem delu. To dejstvo pomeni samo na sebi velik preobrat. Vseposod odlagajo zagrinjalo. Geslo se glasi: »S tem, da gradimo progo, gradimo sami sebe.« Beseda, ki je izpolnjena z dramatično resničnostjo ravno za muslimanske žene.

Za jugoslovanske prostovoljce se vrši vsak dan poučna ura, ki je obvezna. Vseposod se vidi mlade ljudi, ki se uče čitanja in pisanja. Po zmerni ocenitvi bo do konca gradnje okrog 20.000 analfabetov znalo čitati in pisati. Večina obiskuje na-

daljevalni pouk. Absolventi jugoslovanskih univerz dajejo pouk v svojih predmetih. Vsaka pomembna gledališka skupina in vsak dober orkester v Jugoslaviji daje svoje predstave na progi, ki je postala šola liberalne vzgoje.

Delo na progi je razdeljeno na 11 odsekov s specialnim štabom tehnikov. Nadalje je postavljen za vsak odsek »Mladinsko nadzorstveni štab«, ki je odgovoren za oskrbo, prenočišča, pouk in razvedrilo. Dva meseca traja normalni delovni čas prostovoljca. Približno polovica vseh delavcev se vsak mesec menja. Na ta način je vedno 50% delavcev z gotovo izkušnjo, ki lahko uče novoprišlece.

Gradilci proge imajo tudi lastno pesem, ki jim daje poleta. Tudi svoj pozdrav imajo — obe roki udarjajo nad glavo skupaj. Ljubka gesta! Je simbol tovarištva in je mnogo lepša videti kakor stisnjena pest ali iztegnjena roka, ki je bila pred vojno razširjena kot pozdrav po kontinentu.

(»The Listener«, London.)

Kratka zgodovina Antarktike

Že stari Rimljani so čakali onega junaka, ki bi objadral ves Stari svet, to je: Evropo, Azijo in Afriko. Rimske legije so prodirale ob reki Nilu v Sudan, rimska mornarica je odkrila polotok Jütland (Danska) in že takrat našla ob Baltičkem morju cvetoče postojanke raznih azijskih trgovcev. Cesto ob Volgi in Donu so poživljale karavane arabskih trgovcev z velblodi, po rekah Labi in Visli pa so brodarili Kelti in Germani.

Spomin na te čase in odkritja je navduševal pogumne može, da so se podajali na nevarna pota. Vojaki Aleksandra Velikega so z iranskih gorah ugledali zeleno dolino »svete reke« Inda, Pytheas pa je prinesel v Masilijo (sedanji Marseille) veselo vest, da je odkril bogati otok Albion (Britanija).

Drugače je bilo z odkrivanjem južne poloble. Nekateri zemljepisci (geografi) in zgodovinarji trdijo, da so Feničani že okoli 600 let pr. Kr. objadrali Afriko. Odpuli so iz Rdečega morja in se vrnili preko grozečih pečin Herkula v gibraltarskem prelivu.

Na podlagi starejših mnenj je že geograf in astronom Claudius Ptolemeus izrekel slutnjo, da je poleg Afrike na robu Indijskega oceana še en kos suhe zemlje. To naziranje, Ptolomejstvo je trajalo do druge polovice 18. stol. Zato najdemo na starih srednjeveških zemljevidih poleg Afrike veliko zemljino na skrajnem jugu (v bližini južnega tečaja), ki so jo nekateri učnjaki imenovali Brasilia Inferior, nekateri Terra Mage-Clanica, nekateri pa Terra Australis. Šele v novejšem času jo imenujejo Antarktika.

Na južni tečaj so bili skoraj pozabili celo drzni odkritelji srednjega veka. Glavni

vzrok za to nezanimanje za to celino je pač ta, da leži v večnem ledu, severni tečaj pa pokriva Ledeno morje.

V neposredni bližini severnopolnih pokrajin pa ležijo prastare kulturne dežele. Skandinavija je domovina podjetnih in bojevityh Normanov; Islandija, »otok ognjenikov« je tvoril v zlati dobi normanskega gospodarstva pravi pričolni most med Skandinavijo, Grönlandijo in Ameriko. Ta otok je najbrže tudi sedež starogermanske kulture. Zivahni promet, ki je v dobi Normanov poživljal Sev. Ledeno morje, se je gibal takorekoč pred vrati Antarktike. Tudi ondodni ribiči so se večasih po več dni oddaljili od rodne obale in odkrivali otok za otokom. Med islandškimi in norveškimi ribiči so še do predkratkim krožile stare knjige, ki so za zemljepisce neprecenljive vrednosti. Na prav skrajni način poučuje oče sina o postanku in razvoju zemlje. V obliki dvogovora pripoveduje oče sinu o bogatih deželah, ki leže pod večno meglo, snegom in ledom, o vsemogočnem Stvarniku, ki skrbi tudi za prebivalce večnega ledu in snega.

To je navdušilo Norvežana Roald Amundsen, da je šel k južnemu polu. Pogledmo nekoliko okolico južnega tečaja. Ob otoški skupini Ognjene Zemlje razsaja razdivjano valovje, ki preži kakor Scila in Karibda na mornarja. Razburkanim valovom pa v marsičem sličijo prebivalci teh otokov. Sicer pa obkroža južni pol nepregledna morska puščava. Pogumen mornar, čigar ladjo ugrabijo čeri, je izgubljen. Tuji otoki na južni strani Avstralije so že nekaj hodnik v temne antarktične prostore; neobljudeni so, skoro brez vsakega življenja. Le lišaji in mahovje se še dalje proti tečaju stiskajo za mrzlo skorjo, dočim

se po snežnih planjavah sprchajajo jate pingvinov

V novejšem času je strah pred nevarnostmi, ki preté raziskovalcu antarktičnih krajev, skoraj izginil. Sistematično so začeli preiskovati južnopolne snežne planjave šele v prvih desetletjih 19. stol. Sloveči Anglež James Cooc je sicer že v letih 1772.—1775. posvetil z lučjo nekoliko v antarktično temo, toda po njegovi smrti na otoku Havaii l. 1778. je vse raziskovanje zopet zaspalo.

Čez pol stoletja je mrzla Antarktika zopet pozdravila Evropejce. L. 1821. sta namreč prišla tja Bellingshausen in Lazarev. Odkrila sta takozv. Aleksandrovo deželo. Tudi Francozi so odšli pod vodstvom Lumont-ad Urville v Južno Ledeno morje. Istočasno so pluli s svojimi ladjami tja Amerikanci pod vodstvom Wilkeja. Angleže pa je vodil v Antarktiko slavni James Clarke Ross. Ta slavni raziskovalec je bil dobro podkovan v fiziki in matematiki, bil je junak, ki ni trepetal pred nevarnostmi. Že kot 18-letni mladenič je spremljal svojega strica na otoke Severne Amerike. Udeležil se je tudi polarne ekspedicije Parry-ja in bil priča odkritja severnega magnetnega tečaja l. 1831. Ross je plul z ladjama »Erebus« in »Terror«; odkril je mogočni in delujoči antarktični ognjenik Erebus.

Svetovno znamenit dogodek pa je tale: dne 14. decembra ob treh popoldne leta 1911. je dosegel stoletja zaželeni cilj ponosni Norvežan Roald Amundsen. Na ogromno enolično ravan, ki se razprostira okoli južnega tečaja, je zasadel norveško zastavo in imenoval novo deželo svojemu kralju na čast »Dežela kralja Hakona VII.«. Dne 18. januarja l. 1912. pa je prišel na južni tečaj angleški raziskovalec Scott. Ko pa se je vračal v prezimovališče, je našel smrt v antarktičnem ledu.

Iliri in Rimljani na naših tleh

Prvi prebivalci v naših krajih so bili Iliri. Ilire so premagali Rimljani in tudi za njimi zasedli naše pokrajine. Naše dežele so razdelili na tri pokrajine (provincije): Norik je obsegal Koroško in severni del Kranjske; Panonija pa Posavje in severovzhod ob Muri in Dravi; Venecija je obsegala ozemlje zahodno od Julijskih Alp in notranjski Kras.

V deželo, ki so jo zasedli, so Rimljani najprej poslali vojaške posadke. Te so ustanovile vojaška taborišča. Kmalu so se okoli teh taborišč naselili obrtniki, trgovci, rokodelci, ki so si v bližini zidali hiše. Nastala so mesta. Najbolj znana rimska mesta v naših krajih so bila Emona-Ljubljana, Celeia-Celje, Poetovium-Ptuj, Nauportus-Vrhnika, Longaticum-Logatec, Aquileia-Oglej, Virunum — severno od Celovca na Gospoj sveti, Teurnia — severozapadno od Špitala na Dravi, kjer je danes vasica St. Peter im Holz, Aguntum — vzhodno od Lienza itd.

Za premikanje vojaštva iz kraja v kraj so zidali Rimljani trdne ceste. Veliko teh cest se je še do današnjih dni ohranilo, tako cesta iz Aquileje v Emono, Celejo in dalje na sever odnosno cesta iz Aquileje v Norik v Virunum, Aguntum in čez Alpe proti severu.

Iz našega slovstva

31.

Poučni namen je neredko vodil tudi župnika Pavla Perka iz Poljan nad Škofjo Loko. Njegove povesti in novele obdelujejo z modernimi pridobitvami meščansko, zlasti pa kmečko življenje. V ocenah je zahteval od umetnosti npravno višino in jasnost. Ker se mu je zdelo, da »Dom in svet« pod uredništvom Izidorja Cankarja zanemarja ta načela, je začel pisati raje v »Mentor«. Najboljše spise je izdal v zbirki »Z naših gorah«.

Moderna katoliška umetnost je bila cilj Izidorju Cankarju, rojenemu 1880. leta. Po maturi je šel v bogoslovje. študiral je tudi umetnostno zgodovino v Louvainu in na Dunaju. Po doktoratu je prevzel uredništvo »Dom in sveta«. Po političnem delu v prevratni dobi se je izpopolnjeval v svoji stroki na Dunaju. Leta 1920 je pričel predavati na ljubljanski univerzi. Še pred drugo svetovno vojno se je posvetil diplomatski službi.

Sam je pisal novele, ki naj pokažejo neko novo izraznost. Največ priznanja sta dobili zbirki esejev »Obiski« in delo, ki je izšlo pod naslovom »S poti«.

Uredil je prve tri zvezke »Slovenskega biografskega leksikona« in »Zbrane spise Ivana Cankarja«. Napisal jim je široko razgledane uvode in jih opremil z izčrpnimi opombami. Med umetnostnimi ocenami je omeniti »Umetnost v zapadni Evropi«, ki je pa ni dokončal.

V »Dom in svetu« je objavljala svoja dela tudi profesor dr. Ivan Lah (1881 — 1938) iz Trnovega pri Ilirski Bistrici. Pisal je slike in novele iz dolenjskega življenja, nazadnje pa je napisal venec dolenjskih povesti. Učil se je pri ruskih romantikih in realistikih. Njegovi daljši sestavki so skoro izključno zgodovinski. Najvažnejše zgodovinsko pripovedno delo so »Brambovi«. V tem delu prikazuje vojaško, politično, predvsem pa kulturno živ-

ljenje v času Ilirskih provinc. To dobo prikazuje tudi v tridejanski drami »Noč na Hmeljniku«. V staro koroško dobo sega »Angelin Hidar«, v turške čase pa »Sigmovo maščevanje«.

Lahovo časnikarsko, pa tudi slovstveno delo prepaja močna narodna in slovanska zavest. Zelo marljivo je obveščal Slovence o kulturi drugih slovanskih narodov, posebno Čehov. Izdal je prevod »Českich pravljic« in »Češko antologijo«.

Iz kroga »Vesne« je izšel naš humorist Radomir Murnik (1870 — 1932) iz Ljubljane. Studiral je medicino, ki je pa ni dovršil. Preživljal se je s pisateljevanjem in časnikarstvom. Kot rojen šaljivec se ni mogel sprijazniti z mračno naturalistično miselnostjo. V romanu »Groga in drugi« je opisal malomeščansko in grajsko družbo. Med dogodke je vpletel veliko šaljivih momentov. V satirični noveli »Napoleonov samovar« je obdelal meščane, nje si je privoščil tudi v noveli »Ata Žužamaža«. Krajše šaljive spise vsebujejo zbirke »Navihanci«, »Jari junaki« in »Lovske bajke in povesti«. Murnikov jezik je izredno bogat, prilagodljiv in predvsem v prvih spisih jedrnat.

Manj uspelo od šaljivega leposlovja je Murnikovo delo resne vsebine, kar je opaziti že v zbirki »Znanci«. Še bolj dokazuje to zgodovinski roman iz turških časov »Hči grofa Blagaja«, ki je tudi najboljše Murnikov spis.

Razen Murnika predstavlja slovensko humoristično slovstvo sodnik Fran Milčinski iz Loža (1867 — 1932). Pisal je predvsem za revije in časopise. Zbirke njegovih humorističnih in satiričnih spisov so: »Igračke«, »Muhoborci«, »Drobiž« in »Gospod Fridolin Žolna in njegova družina«. Neizčrpen vir smešnega so mu lastni doživljaji in zgodbe v njegovi družini.

Kot vodja oddelka za mladinsko skrbstvo pri okrožnem sodišču v Ljubljani je spoznaval bedo zanemarjenih otrok. Popisal je take »Ptičke brez gnezda«: to je ena najboljših naših ljudskih povesti. Mladini je namenil

»Pravljice« ter »Tolovaja Mataja in druge slovenske pravljice«. Značilno za pisatelja je, da večkrat drege v nežno pravljico ozračje s posmehljivim namigom ali racionalistično pripombo. Na podoben način je priredil tudi »Zgodbe kraljeviča Marka«.

Napisal je več uspešnih pravljicnih iger: »Volkašin«, »Kjer ljubezen, tam Bog«, »Mogočni prstani«, »Vesela igra o žalostni princezinji« in nekaj komedij.

K humoristom prištevamo kot tretjega še Damirja Feigela iz Idrije. Svojo prvo zbirko humoresk »Pol litra vipavca« je izdal leta 1911. Po prvi svetovni vojni je skoro vsako leto izšla ena njegova knjiga. Snov za svoje vesele in satirične črtice je jema zlasti iz malomeščanskega življenja, katero je znal bistro opazovati in slikati. Najbolj znana dela so: »Bacili in bacilke«, »Po strani klobuk«, »Pasja dlaka«, »Čudežno oko«, »Kolumbo«, »Čarovnik brez dovoljenja« in druga.

Med naturalistične pisatelje prištevamo one, pri katerih se čuti spolna tendenca in so se razmeroma prilagodili modernemu slogu. Razumevanja za družbene stike je najti več v naslednji skupini kot pri njih.

Za to dobo značilna neenotnost slovstvenega prepričanja je pri učitelju Engelbertu Ganglu iz Metlike. Kot pesnik se je šolal pri Cimpermanu, zato se tudi ni povzpel v kake posebne višine. Njegova malo občutena uglajena retorika si posebno rada išče priložnostnih motivov.

Kot dramatik je sledil Ibsenu. V njegovi tehniki je obdelal naturalistično snov v dveh štiridejanskih dramah »Sin« in »Sad greha«. Prva je imela precej uspeha, pa je bila hitro pozabljena. Naturalist je želel biti Gangl tudi v nekaterih povestih, medtem ko je za Mohorjevo družbo pisal v večerniškem slogu.

Ogromno je Ganglovo prizadevanje v mladinski književnosti. Že leta 1896 je izdal otroške pesmi »Pisanice«. Leta 1900 je ustanovil lepo opremljen mladinski list »Zvonček« in ga zalagal s pesmimi, povestmi in črticami.

(Dalje prihodnjic.)

Pisana poljana

Ivan Tavčar:

Večer v kmečki hiši

Pred seboj sem imel zamazano pismo. Njegove velike črke so bile videti kakor po senožeti razmetan plot. Pisal mi je moje tete sin Boštjan Presečnik, ki je bil vsekdar ponosen na najino sorodstvo. Polomljene kavke so mi pripovedovale, da je Boštjan slabe volje, ker se premalo brigam za svoj rod. »Več ko pet let te ni bilo pri nas. Svoji ljudje morajo s sabo držati. Tudi Barba že težko čaka.« Barba, rojena Muhova iz Jarčjega sela, je bila Boštjanova žena.

Ker sem bil zaradi obilnih stanovskih poslov potreben oddiha, mi je prišlo vabilo kakor nalašč. Nič nisem okleval: napolnil sem si popotni kovček ter se za nekaj tednov umeknil iz mesta na kmete.

Kmet je kralj. Če ima dobro in čedno naravo, če ima primerno zemljo, da jemlje iz nje življenje in davek, če nima dolgov, pač pa polne hleve, in če ima še kopicico zdravih in pokornih otrok, je kmet kralj, neodvisen od vsega sveta.

Tak kralj in gospodar je bil Presečnikov Boštjan na Jelovem brdu. Njegov dom je stal prav pri koncu vasi. Bil je zidan in je imel tako imenovano gorenjo hišo, okrog katere je teklen lesen hodnik. Okna so tlačala v okviru zelenih stebričev. Nad njimi je kraljeval sv. Florijan ter z golido branil pred požarom. Tik hleva na dvorišču je ležal velik kup gnoja, a vzlic temu sta se povsod kazala snaga in red. Na steni je viselo raznovrstno orodje, da je bilo takoj pri roki. Tnalo je bilo pometeno in glavna pot proti hiši celo s peskom posuta. Ob vhodu pri veži je tekla voda iz umetnega vodnjaka.

Pri tej hiši si se takoj čutil domačega, ker ni bilo v vsej naselbini ničesar, kar bi bilo ustvarjalo kaj nesoglasja. Vse se je strinjalo in ujemalo.

Bila je že noč, ko sem stopil v vežo. Dolga veža se je končavala v mogočno kuhinjo, visoko obokano. Kadar je bil obok poln mesa, ki se je ondi sušilo, je človeku posebno dobro del pogled na njegovo blagoslovljeno višino. Kuhinja in veža sta bili zaviti v saje, od katerih je pri južnem vremenu kapalo in se svetlo nabiralo na tlaku. V veži je bila tema, samo od ognjišča se je svetilo. Tam se je togotila ženska, da burkle niso popravljenе, da loncev ni moči pristavljati in da so moški vsako leto bolj zanič.

Glas mi ni bil neznan in vedel sem tudi, komu velja ta jeza in srd. Bila je dekla Liza, a njena beseda je namerila na hlapca Danijela, ki je služil z njo že dolgo vrsto let pri Boštjanu.

Vstopivši v hišo sem opazil Boštjana za mizo. Kar čutil sem, kako se je v njem vse vnelo od veselja, da ga je obiskal sorodnik. Vzlic temu pa niti izza mize ni vstal. In da bi si bila v roko segla, o tej gosposki šegi tista leta v Jelovem brdu še govorce ni bilo. S svetlim očesom me je pogledal in dejal:

»No!«

»Da ste le zdravi!« sem odgovoril.

Nato je Boštjan zaklical svoji ženi, naj prinese štober in luč. Tedaj v našem podgorju še ni vladal smrdljivec, pač pa je v leščerbah gorelo laneno olje. Leščerbe so stale na štoberih, majhnih lesenih stebričkih, odkoder je izhajalo prejkone tudi ime. Mlajši zarod nima več pojma o tej nekdanji tako potrebni premičnini. Kultura je vzela štober!

Barba je nekaj odlašala. Ko je prinesla svečavo, je morala že vedeti o mojem prihodu. V kratkem času si je preoblekla srajčnik — tudi to za naše ženstvo tako značilno oblačilo je zagazilo v pozabo —, ki se mu je videlo, da prihaja iz perila. Še nov predpasnik si je bila pripasala. Memili smo se o letini, o živini in o velikih davkih. Ko sem povedal, da mislim nekaj tednov ostati, se je obema razžarelo lice. Prepričan sem bil, da sta se v resnici veselila. Pri tem pa se ni predla nikaka pretirana govornica, kaj naj se mi daje jesti, kako naj se z menoj počenja in o drugih takih sitnostih. Umelo se je na obeh straneh, da bom živel, kakor živi človek, če pride med svoje.

Stemnilo se je. V hišo so pričeli cepati posli in na mah je bila miza zasadena. Gospodinja je hitela po večerjo. Najprej je postavila pred nas veliko skledo celega krompirja, iz katerega se je močno kadilo. Mati Barba je natrosila za družino velik kup soli na mizo, za naju z gospodarjem pa manjšega. Sad zemlje smo jemali iz skled, ga solili in jedli. Ko sta bila v posodi zadnja dva kosa, ju je pograbil hlapec Danijel, rekoč: »Ostati ne sme nič!«

Nato je prišel na vrsto sok, v katerega je vrgla gospodinja veliko kepo rumenega

masla. Vsak je dobil leseno žlico, skupno smo zajemali, pridno in z vnemo. Tu in tam je zavpila Liza nad Danijelom: »Ne lovi samo štrukljev!« Pa hlapče se ni dosti brigalo za karanje. Ko je bilo le še malo v skledi, jo je k sebi potegnil, rečeč se: »Da ne bo mati mislila, da slabo kuha.«

Pri večerji je nosil prvo besedo stari Jakopin. Tisti dan je delal pri Presečnikovihi. Je li imel ta stavec kako krstno ali kako drugo ime, ne vem. Kar sem ga poznal, so ga klicali za Jakopina. Bil je Radeckega vojščak, ponosen na svoje trpljenje v vojski. Ko je postavila sok na mizo, je pričel: »Kaj veste vi, ki niste na svetu nič izkusili in ki tudi nič ne veste!«

»Povej nam kaj!« je prosila Liza, ki se očividno še ni bila sprijaznila z Danijelom.

»Veliko ti lahko povem,« se je odrezal Jakopin. »Najlepše pa, kar je bilo, je bilo v Brešiji. Tam so nas puntarji nekaj komandirali in grof Radeči — Jakopin marsalovega imena ni mogel drugače izgovoriti — je dejal: »Fantje, pojdimoz mesta!« Tisti dan me je imel profos v rokah, ker sem bil izkazal svojemu koprolu nekaj nepokorščine. Po ulicah smo se gnetli in ti vrage so streljali s streh in z oken na nas. Da, tako je bilo.«

»Pa ste vendar nazaj streljali?« se je vmešal Danijel.

JESEN

»Jesen je tu, po vrtu v travi podlesek cvete nevesel,« pravi znana slovenska pesmica.

Da, jesen . . .

Mehke sapice vejejo po toplem zraku, vrtinčijo jesensko obarvano listje, pošumevajo z orumenelimi stebli koruze, šeleste med rdečerjavimi bilkami dozorevajoče ajde in končno odbrze v daljo proti temnim gozdovom. Drobne bele megle tvorijo po sinjem nebu vse mogoče in nemogoče oblike, strnejo se v ogromne mase, ki groze zastrti sonce, pa se razblinijo v prozorno tenčico, ki nenadoma izgine in spet se prelepo modro nebo sanjavo boči nad vso sončno pokrajino.

»Po Koroškem, po Kranjskem že ajda zori . . .« Po njihav se razlega vesel smeh in petje. Dekleta žanjejo ajdo in jo povezujejo v snope; bele naglavne rute pridnih delavk se bleste v soncu, ko se urno pripogibajo za drobnimi stebelci in kmalu je vsa prostrana njiva požeta. Kmetovalci spravljajo krompir, buče in druge poljske pridelke; polja postajajo prazna in otožna, pa ne za dolgo, kajti spet bodo preorana in vanje položena setev za prihodnje leto.

Gospodar stopa za svetlo ostrino pluga, glavo ima pobožno sklonjeno, gleda črno, masno prst in v duhu prosi Vsemogočnega, naj blagoslovi njegovo delo, da bo spet zrasel kruhek za otročiče, ki jih je treba preskrbeti, ker so negodni in neboljni kot ptički v gnezdu. Prosi Gospoda za zdravje, da bo lahko dobro in v redu obdeloval rodno grudo, prosi za milost, da bi spet zavladali tisti lepi, zlati časi kot nekoč, ko so vsi ljudje v miru in slogi živeli med seboj, brez sovraštva in razprtij, brez politike in vojsk, ker so spoštovali Gospodove zapovedi in ljubili vsakega svojega bližnjega kot samega sebe.

*

Tudi v sadovnjakih je jesen. Po travi med odpadlim listjem, po drevju med zelenjem se bleste rumena, rdeča in pisana jabolka, sočne hruške, modre slive. Otroci se love okrog debel, vriskaje pobirajo sadje v košarice, da ga ponese materi, vmes pa marsikatero lepo jabolko izgine za belimi zobki. Le kdo bi se mogel upreti skušnjavi, ko je vendar ljubi Bog dal toliko sadja, da ne vedo kam z njim in je mamica dejala, naj ga le jedo, kajti pojzimi in pomladi jabol in hrušk ne bo več. In ko je košarica polna, steče tak majhen nagajivček s ponosom domov, češ, glejte, toliko sem že nabral; samo, da mu očka pohvalno prikima, pa je zadovoljen in z žarečimi očki spet odhiti nazaj k ostalemu živžavu.

*

Po gozdovih se oglašajo lovski rog in lajanje psov: lov se je pričel. Uboga divjačina plaho bega iz skrivališča v skrivališče, že tako znana bojzljivost zajcev se podvoji in često gre divja gonja čez drn in strn: prvi je zajec, za njim pa več psov, ki mu nikdar ne bodo odpustili prednosti

»Molči, ki nič ne veš! Gori za dimnikom je tičal Lahonček in palil, da se je vse kadilo. Za božjo voljo sem prosil profosa, naj mi da puško v roke. Dá mi jo! Tresk! Še danes ga vidim, kako je omahnil. Lepo je bilo. In potlej smo šli v Mantovo.«

»Kaj je Mantova?« vpraša Liza.

Takrat se je Jakopin zrepenčil kakor petelin na gnoju: »Mantova je mesto. Ajne greze festunk, ajne greze boser.«

Ta »greze boser« se mi je tako zagrizel v uho, da nisem mogel zadržati smeha.

»Le smej se!« se je zatogotil Jakopin, dobro je pa le, če človek nemško govori.«

Ker je bilo mleko zajeto, je družina vstala in odšla. Tudi mene so kmalu spravili spat in sicer v gorenjo hišo. Prižgali so lojeno svečo, da nam je svetila po temnih stopnicah. Vzeli smo tudi »hlapca« s seboj, da sem mogel ugasniti luč. V gorenji hiši je vse dišalo po žitu. Ondi so stale pregrade, ki niso bile pri Presečnikovih nikdar prazne. Soba je bila »malana«. Na vsaki steni se je videla zlata monštranca z belo hostijo, a obdajalo jo je grozdje v isti velikosti kakor so ga prinesli nekdanj iz dežele Kanaana. Tu je stala tudi postelja, široka, da bi se bila na njej brez težave urila cela stotinja. Sivo, rdeče in belo je bila prevlečena v umetnih štirikotih. Na sprednji končnici, ravno nad zglavjem, pa je zrlo resno in skrbno veliko božje oko, da si utegnil brez strahu zaspati v njegovem mogočnem varstvu.

Legel sem na plevnico, ki je bila za moje kosti precej trda. S hlapcem pa sem utrnul luč, da je neprijetno zadišalo. Ali vendar, kako prijetno je bilo tu ležati. Že ta zrak — spal sem pri odprtih oknu — mi je napolnil pljuča kakor voljno in rahlo laško olje. Zatisnil sem oči. Okrog mene so se zasukale zlate monštrance z belo hostijo in orjaški grozdi.

pe zemlje slovenske pa čriček prepeva in grozdje zori. Ponosne jagujedi šume v vetru, po gričih se pesem klopotcev meša med vesele vriske mladih ljudi, ki so se zbrali s škafi, brentami in drugo posodo in nabirajo sladko grozdje. Jagode se bleste izpod listja kot svetli biseri, kot solze sreče v mlilih materinih očeh; skozi prozorno kožo lahko vidiš sladko jedro — prozoren sok, ki daje vino, ki moč daje in um bistri — seve, če ga zmerno uživamo.

Gospodinje imajo ves dan polne roke dela, da so pridni delavci z jedačo in pijačo preskrbljeni; iz vinogradov se pa razlega glasen smeh in pesmi o vinski trti, ki

»pozimi spi, polet' cveti, jesen' sodé namaka«, ali pa tista:

»O prežlahna vinska trta,
ti si veselje mojega srca,
čez morje si pripeljana,
od Jezusa požegnana . . .«

Ko se spravi sonce za obzorje, končajo z delom in se zbero na gričku, zakurijo ogenj, posedejo okoli njega in mile slovenske pesmice done v jasno zvezdnato noč.

»Že čriček prepeva, ne more več spat',
v trgave veleva, spet pojdemo brat' . . .«
Da, jesen . . .

Jesen, s soncem obsijana, ovita v mehke melodije šumečih gozdov, obsipana z bogatimi darovi božje ljubezni in previdnosti.

Nehote se nam vsiljuje misel in želja, da bi tudi jesen v življenju vsakega človeka bila taka: sladak počitek po prestanih bojih in težavah življenja, počitek, blagoslovljen z bogatimi sadovi, ki jih je rodil trud in znoj in delo mladih let; da bi si vsak mogel na jesen svojega življenja reči: prijeten občutek zavesti:

»Vse življenje sem delal dobro in pošteno, čeprav je bilo često težko; vsekdar in povsod sem storil svojo dolžnost in sedaj se ti, Vsemogočni, Bog dobrotni, zahvaljujem za vse, sladko in grenko, lahko in težko in čakam samo tega, da me pokličeš k sebi, kjer ni jeseni, ne zime, ampak večna pomlad.«
Jolanka.

MEDVED

Cenc se je pretegnil na pogradu in pripovedoval.

Medvedov dandanes pri nas ni več. Pred vojne se je še priklatil včasih kakšen iz kočevskih gozdov, toda da bi divjega srečal? Kje neki! Tudi pred prvo svetovno vojno tozadevno že ni bilo drugače. In vendar se mi je pripetilo tedaj, da sem srečal medveda, pravega pravcatega medveda, ki mi je nagnal pošteno strahu v vse kosti.

Na visoki šoli na Dunaju sem si tedaj bistri pamet in zapravljaj očetov denar. Avgusta meseca je že bilo, ko sem se odpravil domov na počitnice. Od kolodvora do doma nisem imel daleč. Pičlo uro sem rabil okoli po cesti, toda po ozki stezi ob Dravi sem prišel v dobri pol uri. In to bližnjico sem ubral tudi tokrat. Ob reki med gostim drevjem se je vila ozka steza, na levi deroča Drava, na desni pa strm, z grmovjem gosto zaraščen breg. Sto in stokrat sem že hodil tam in tako sem tudi tedaj korakal počasi po uglajeni stezi, saj je bilo okoli enajstih dopoldne in prava polna vročina. Bog ve, o čem vsem sem razmišljal, za pot se vsekakor nisem dosti brigal, saj sem jo poznal, da bi jo tudi v največji temi ne bi zgrešil. Nekoliko pokronali smo ga na Dunaju pred odhodom pa mi je bila glava nekam težka in polna vsakovrstnih spominov iz vesele družbe.

Naenkrat mi zamolklo godrnjanje ustavi korak. Sunkoma sem dvignil glavo in zagledal kakih dvajset korakov pred seboj na stezi — pravega pravcatega medveda. Obstal sem kot pribit. Črna mrcina pa je godrnjala in se mi počasi bližala. Kaj naj storim? Kakor bliski so mi švigale misli skozi možgane. Doli na levo je deroča Drava, tja ne morem, na desno pa je z grmovjem gosto zarasla strmina, ki je tudi ne morem zavzeti v naskoku. Da jo uberem po stezi nazaj? Prepričan sem bil, da mi bo medved skočil na pleča, kakor hitro mi obrnem hrbet.

Stal sem kakor ukopan, velik črn kosmatinec pa se je jezno momljavač bližal bolj in bolj. Še kakih deset korakov je bil oddaljen, ko se postavi na zadnji nogi in dvigne šape proti meni. Kri mi je zastala v žilah, lasje so se mi ježili, mravljinci gomazeli po celem telesu, prepričan sem bil, da je po meni, toda ganiti se nisem mogel.

Tedaj pa začujem po stezi tam za medvedom cepet urnih korakov.

»Marko stani, Marko!«

Izza ovinka se pojavi moška postava z gorjačo v roki in plane k medvedu. V hipu mi je bilo vse jasno. Bil je medvedar, kakor si jih tedaj često srečaval po naših krajih. Gonili so po vaseh okoli medveda, ki je umej plesati in še vsakovrstne druge umetnosti, z bobnanjem po tamburinu in hripavimi klici »tancaj, tancaj« (Nadaljevanje na 6. strani)

Pa še nekaj ne smemo pozabiti — trgatve.

Po Slovenskih goricah, Prlekiji, Halozah, Dolenjskem in Primorskem, širom naše le-

Ali more zemlja prehraniti svoje prebivalce

Na zemlji prebiva okrog 2.165 milijonov ljudi. To je precej visoko število. Toda veliki predeli zemeljske oble so zelo redko naseljeni. In to ne pusti kraji, temveč rodovitne pokrajine, ki bi lahko preživljale milijone in milijone.

Take dežele so Sibirija in Osrednja Azija. V Avstraliji stanuje komaj 7 milijonov ljudi, prostora pa ima za 100 milijonov. V Srednji Afriki so visoke ravnine, ki imajo za Evropejce primerno podnebje in so redko ali pa sploh ne naseljene. Isto velja za mnoge pokrajine Južne Amerike, velike otoke v Oceaniji, Novo Zelandijo, Madagaskar itd. Narodni gospodarstveniki trdijo, da bi na zemlji moglo živeti še enkrat več ljudi in bi imeli dovolj hrane, zlasti ker poljedelska proizvodnja vsled vedno novih

tehničnih iznajdb stalno napreduje in raste.

Na nekaterih predelih res živi preveč prebivalcev, večkrat po sto ali več oseb na km², da je življenje tesno in preživljanje težko. Redkokatera država brez lastnih kolonij je znala velik prirastek svojega prebivalstva pravilno izseljeniško usmeriti. Tako spretna in sredna kakor Svica menda ni nobena. Sama prerediti doma štiri milijone ljudi, po vsem svetu pa ima v zaključenih narodnih kolonijah okrog pet milijonov svojih izseljencev, ki so ji ostali zvesti in zavedni.

Prepogosto je preobljudenost posameznih držav povzročila vojna, zlasti v zadnjih 100 letih. Napadale so manj obljudene države in jih uničevale. Naj nastejemo nekatere preobljudene dežele. Tako so imeli Japonci 20 milijonov, Korejci 5 milijonov, Kitajci 50 milijonov, Indijci 40 milijonov, Italijani 15 milijonov, Nemci 25 milijonov, razni drugi narodi 10 milijonov preveč prebivalstva, skupno 165 milijonov, kar znači le nekako 7 in pol odstotkov vsega zemeljskega prebivalstva.

Ves preveč bi se preživljal in uredil s pravilno narodno gospodarsko politiko. V nekaterih državah bi bilo to možno z notranjo kolonizacijo, z zboljšanjem zemljišč, osuševanjem močvirnatih krajev, intenzivnejšim obdelovanjem, v drugih s pravilno organiziranim izseljevanjem. Tako n. pr. bi uredili to vprašanje na Kitajskem z notranjo kolonizacijo. Tam je prebivalstvo na velikanskem državnem prostoru neenakomerno razdeljeno. Kitajska rabi železnice in dobrih tlakovanih cest. Isto velja za prednjo Azijo. Preobljudeni Evropi bi pomagala Južna Amerika, če odpre svoja vrata izseljencem.

Če se posreči preveč prebivalstva urediti z notranjo kolonizacijo in z izselitvijo v neobljudene ali redko naseljene, rodovite pokrajine, potem zginijo marsikateri gospodarske, politične in kulturne napetosti in trenja. Če bi modri državniki še usmerili notranje državno življenje in mednarodne odnose po načelih pravičnosti, ljubezni in strpnosti, bi res mogel zavladati na svetu oni mir, ki si ga tako želimo zlasti po grozotah zadnje strašne vojne.

Kiruna, gora iz železa

Pojdimo na severno Švedsko. Še 100 km od mogočnih ležišč železa leži Kiruna, malo mesto. Tu sta dva velika rudnika: Kiruna-vara in Luosa-vara, večji je prvi. Grič Kiruna sam je dolg tri in pol kilometrov in obstoji v višjih delih iz same železne rude. Da bi spoznali debelost železnih plasti, so že l. 1910, vrtali na več krajih z demantom in dosegli globino 550 m pod vrhom najvišjega kirunskega griča, to je 300 m pod gladino jezera Luosa, ki leži pod gričem. Torej železa je veliko. In kakšna kakovost? Čist magnezit, skoro brez vsake primesi.

Izkoriščanje rudnika je bilo v začetku težavno; ko pa so l. 1902. Švedi in Norvežani zgradili od Kirune do Narvika železnico, so začeli v rudniku delati z modernim orodjem in sedaj gre delo hitro naprej. Tudi prevažanje po železnici do pristanišča Narvika in izkladanje v kakem drugem evropskem pristanišču se vrši vse mehanično.

Pred 45 leti je živelo v Kiruni le nekaj Laponcev, danes je v mestu nad 20.000 prebivalcev. Pokrajina sama je polna močvirij, jezer, semtertja rastejo breze. Razen šol so vsa poslopja lesena, a les so pripeljali z juga, breze pa so pustili, da varujejo mesto proti vetrovom. Celo pri gradnji cest so se ozirali nanje.

Srednja letna temperatura v Kiruni znaša 1,5° C, pozimi pa je mraz do 35° in veliko snega, vrhutega pa še enomesečna noč. Poleti traja najdaljši dan celo mesec dni; pravijo, da ga je še težje prenašati kakor noč.

Podnebne izpremembe

Znano je, da prinaša zalivski tok, ki prihaja od preliva v Floridi in od Mehikanskega zaliva, s seboj toploto, ki ogreva vso severno-zapadno Evropo. Toplota tega zalivskega toka se je v desetletjih od leta 1900 dalje stalno večala. Tako se je večala na splošno tudi evropska toplina. Do leta 1925 je rastle povprečno počasi, potem je pa silno poskočila. V enem stoletju je zrastle povprečna toplota za 1°, od leta 1915 do 1930 pa za 1/2°. V Labradorju je pa zrastle od leta 1910 do danes nad 1°, Ta narasla toplina se ne tiče le pritekajočih morskih vodnih množin, temveč tudi proti severu odtekaajočih mrzlih morskih tokov. Najbolj se je zvišala toplina na Spicbergih. Prvič se je to pojavilo v zimi leta 1918 — 1919, v tretjem desetletju je bila zimska toplina že za 5° višja kot v drugem, po letu 1930 je pa dosegla toplota veliko višino v primeri s prejšnjimi desetletji. Napram drugemu desetletju se je zima omilila skoro za 9° in je dosegla leta 1937/38 najmilejšo mero. Na splošno je bila za 16° toplejša kot leta 1916/17. Danes je na Spicbergih taka toplina v mesecu decembru, kakor je bila v preteklem stoletju v Berlinu.

Zaledenost proti severu je silno popu-

stila, od leta 1919 se je umaknil ledeni rob znatno nazaj. Poprej je bila morska vožnja proti severu skrajno tvegana, skoro nemogoča. Danes je možen vsaj omejen promet ob severni obali Eurazije. Leta 1932 je ladja »Knipovič« prvič v zgodovini polarnih krajev obveslala Franc Jožefovo deželo.

Zračna toplota se od 1850 stalno viša v Evropi in Ameriki, v zadnji se je od leta 1920 do danes povišala skoro za 9°.

Zime so postale milejše. V začetku prejšnjega stoletja je znašalo število zelo mrzlih zimskih mesecev v 20 letih več kot 15. Potem je pa število stalno padalo, v zadnjih desetih letih je bilo prav mrzlih mesecev malo, število toplih zimskih mesecev se je pa dvigalo. Mrzle zime so padle na desetino, tople zime so pa štirikrat pogostejše. To se ne pozna le na severu, temveč na skoraj celi zemeljski obli. Posebno v zapadni Sibiriji je zima milejša.

Ledeniki so se zmanjšali. Kraji, ki so bili zaledeneli, so se popolnoma oprostili ledu.

Ta toplotna izprememba je vplivala tudi na gospodarstvo in se je pojavila zlasti pri morskem rastlinstvu in živalstvu. Življen-

dno zavest. To delo naj ji bo v družini prijetna dolžnost.

Stanovanje.

Stanovanje je le majhen košček doma, daje nam zavetje. V njem se odpočijemo.

Biti mora: suho, zračno, svetlo, prostorno, snažno in udobno.

Stavbišče bodi suho, dvignjeno.

Gradivo: suho, in luknjičavo (propustno za zrak — naravno zračenje).

Kakovost stanovanja je v glavnem odvisna od lege zgradbe, razdelitve prostorov, uporabe, oskrbovanja in snaženja.

Predvsem je treba skrbeti, da je stanovanje suho. V mokrem stanovanju so luknjičave in zidovju napolnjene z vodo in zrak ne more skozi steno. Tako stanovanje je nezdravo, v njem se rada naseli goba. Gobavost preprečimo le, če okužena mesta presušimo, razkužimo s klorovim apnom, še prej pa odstranimo les in omet ter ga nadomestimo s cementnim. Vlogo odpravljamo s temeljitim zračenjem (prepih). Zlasti se mora temeljito presušiti nova zgradba. V novo stanovanje se naselimo šele po preteku šest mesecev, če hočemo, da ne bo zdravju škodljivo.

Izposojevalnica oblek

Primerne obleke za vsako priliko si ne želimo samo me Korošice, temveč tudi Evrine potomke drugih držav. (Da so temu povod predvsem moški, to seveda diskretno zamolčimo, saj domišljavi so že itak dovolj). Toda gospodarske težave današnjih dni niso v skladu z našimi željami. — Tudi če imajo protekcijo pri gospodarskem uradu, lahko hodiš z nakaznico od trgovine do trgovine, pa ne boš dobila zaželene obleke. Če pa ti kakšen model res ugaja, ponavadi dobiš odgovor: samo v izvozne svrhe. Ako pa navsezadnje še nakaznice nimaš, tedaj se kvečjemu lahko obrneš na kakšnega verižnika, ki ti bo »velikodušno« preskrbel pomanjkljivo blago za ogromen denar.

Vsa ta dejstva so vzpodbudila neko mlado Londončanko, da je pričela razmišljati,

kako bi se dalo od pomoči tej nujni potrebi žensk. In res, od marca meseca t. l. je izvedla čudovit zamisel. Nakupila je par tisoč oblek in v zadrugištvu z znano londonsko modno trgovino uredila izposojevalnico oblek.

Njenemu nasvetu, kar se tiče izbire obleke za vsakršno priliko, rade sledijo stare mamicice, mamicice, mlade ženske in osemnajstletna dekleta z istim navdušenjem. Starost in socialni položaj nista važna, odločujoča za vse je potreba po obleki za gotove prilike.

Za okrog 60 avstr. šilingov si lahko vsaka izposodi obleko iz krasne svile; če pa žrtvuje še nekaj šilingov več, si lahko izposodi še primerno torbico, čevlje, rokavice in druge podrobnosti. Včasih stane takšna obleka tudi 80 funtsterlingov in še

ski pogoji morskih rib so se predrugačili. Leta 1913 se je prvič pojavila na vzhodni obali Sibirije tihomorska sardina v zalivu Petra Velikega, leta 1931 je pa že priplavala do vzhodne obale Kamčatke. Ista riba se je pojavila od leta 1917 dalje na vzhodni obali Grenlandije. Mrzlorijske ribe so se pa umaknile proti severu.

Zvišana toplina vpliva tudi na padavine. Zmanjšala se je oblačnost, zmanjšala vlaga, zato je manj padavine. To je rodilo zle posledice. V posameznih predelih srednje-ameriških držav se je zmanjšal pridelek žita. Na njivah se je prst posušila in razpršila. Posamezni predeli so postali peskoviti. Kmetom se ni več splačevalo obdelovanja, morali so zapustiti dotične kraje. Tudi travnata rast je trpela in velike črede živine so vsled pomanjkanja krme poginile.

Gospodarske posledice iz premenjenih podnebnih razmer so torej lahko zelo težke. Drič

ZANIMIVOSTI

Mesto Kurgan ob Tobolu je središče pridelovanja sibirskega surovega masla, ki ima velik pomen na ruskem trgu.

Zaliv Rio de Janeiro v glavnem mestu Brazilije je tako velik, da bi bilo v njem prostora za vse bojne ladje, kar jih premore svet. Meri namreč okoli 200 kvadratnih kilometrov.

Na ameriških sejmlih so imeli včasih veliko zabavo s tem, da so lovili živega prašiča, katerega so na debelo pomazali z mastjo, potem pa so ga spustili med lovce z zavezanimi očmi. Kdor ga je ujel, ga je smel vzeti domov.

Najvišja železnica na svetu dosedaj je kratka proga pri bolivijskem mestu Potosi in doseže višino 4880 m. Dve drugi progji v državi Peru dosežeta višino 4840 m in 4780 metrov.

Mekka. Leta 1880 je prišlo v muslimansko sveto mesto Mekka 92.000 romarjev, leta 1920 pa že 350.000. Sedaj jih roma vsako leto še nekoliko več. Na romanje prihajajo Arabci, Turki, Perzijci, Sudanski črnci, Berberci, Mavri, Turkmeni, Afgani, Indijci in celo Kitajci in Malajci.

Glavno mesto Mongolije je Urga ali Ulan-Bator-Choto (mesto rdečega junaka). Tu je sedež „mongolskega papeža“.

Tibet je velika cerkvena država, seveda budistična. Tu vlada dva velika cerkvena svečenika: Dalajlama v Lassi in duhovni poglavar Tašilama v Sigatusu.

Ženski kotiček

Lastnosti dobre gospodinje

(Nadaljevanje in konec.)

Delavnost.

Gospodinsko delo je telesno in duševno. Delovna, požrtvovalna gospodinja skrbi za svoje in dom; z vso ljubeznijo se posveti vzgoji otrok.

Delo blaži srce, nas osrečuje, kroti slaba nagnjenja in strasti, v delu se bridki spomini hitreje pozabijo. Brez dela ne bi bilo kruha ne življenja. Delo uči misliti in nas razvedri.

Gospodinj ne sme biti nobeno delo, ki ga srečuje v svojem poklicu, pretežno, četudi je malenkostno, umazano in se večkrat ponavlja; čeprav jo stane mnogo premagovanja in odpovedi. V volji je moč!

Po domovih, kjer vlada brezdelje, je doma prepri in nezadovoljstvo. Gospodarstvo gre rakavo pot, otroci so slabo vzgojeni.

Dolžnost gospodinje je otroke zgodaj navajati na delo po slovenskem reku: »Kar se Janezek nauči, Janez zna.« Otrok mora delati tako in toliko, da delo vzljubi.

Vzor delavnosti v domu mora biti gospodinja, vendar je dolžna pri tem paziti na svoje zdravje. Gospodinska dela se morajo opravljati s premislekom in gospodarsko. Delajmo po načrtu!

Glavno torišče gospodinje — dom.

Dom nam more nuditi le družina. Pravi dom nam more ustvariti le nati in žena, dobra gospodinja. V njenem domu in v njenih rokah je vsa lepota doma. Dom ni obsežno stanovanje, blesteče se bogastvo, razkošje, hrup in veselje brezdelnosti. Dom je domačnost, skromnost, mir, delo in zadovoljstvo. Dom je zatočišče, kamor ne butajo valovi zunanega sveta, je neizčrpna zakladnica sreče. Dom je bogastvo gospodinje duše!

Gospodinja je domu sonce, središče družinskega življenja. Iz nje mora izžarevati

Za naše gospodarje

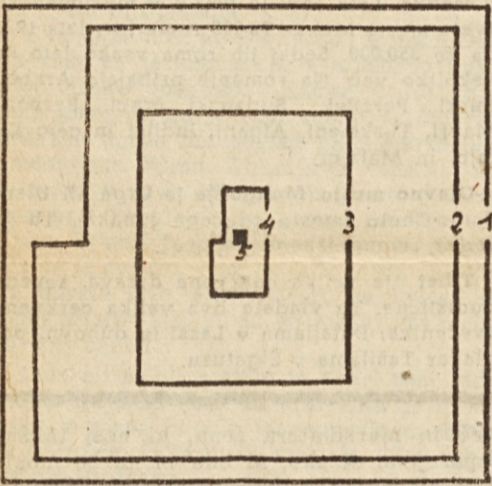
Družinsko kmečko gospodarstvo

III. KMEČKI STAN OHRANJA NARODU ŽIVLJENJE

Splošno znano je, da narodi v velikih mestih izumirajo. Vzrokov je seveda mnogo: odmaknjenost naravnemu načinu življenja, stanovanjske nevednosti, gospodarska stiska, ki je v mestu mnogo bolj občutna kot na deželi, ker je treba prav vsak grižljaj kupiti na trgu ali v trgovini. Glavni vzrok pa je drugačna miselnost pretežnega dela mestnega prebivalstva, ki stremi za kar največjo možno mero uživanja in se skuša otresti vsega, kar bi jih pri tem oviralo. To izumiranje v dobah bega z dežele sicer na zunaj ni niti opazno, saj število prebivalcev v mestih še vedno raste, toda vsa ta navidezna rast gre na škodo podeželja, kjer ostajajo kmečki domovi prazni. V nekaterih državah na Zapadu, n. pr. v Franciji pred drugo svetovno vojno, so bili nekateri predeli na deželi skoraj izumrli. Pa tudi za Avstrijo kažejo podatki statistike gibanja prebivalstva, da n. pr. v letih 1935, 1936, 1937 in 1938 ni zadoščal presežek rojstev vsega podeželja, da bi nadomestil izgube v mestih, zlasti na Dunaju. Znanstvenik Burgdorfer je izračunal za Berlin, kako bi se mesto razvijalo, če bi se nihče na novo v mesto ne priselil, pa tudi ne odselil ter bi bila rojstva ter smrtni primeri tako pogosti kot so bili leta 1927. Račun mu je pokazal naslednje podatke:

Berlin je imel l. 1925 nekaj nad štiri milijone prebivalcev, l. 1955 bi jih imel pod navedenimi pogoji približno 3.000.000, l. 2000 samo še približno 1.000.000, l. 2075 približno 90.000 in l. 2225 komaj še 2000 prebivalcev.

Ponazorjeno na sliki (število prebivalcev odgovarja površini slike) bi izgledalo nekako takole:

površina 1 odgovarja stanju l. 1925.
površina 2 odgovarja stanju l. 1925.
površina 3 odgovarja stanju l. 2000.
površina 4 odgovarja stanju l. 2075.
površina 5 odgovarja stanju l. 2225.

Po podatkih avstrijskega ljudskega

štetja iz l. 1934 pride na eno družino povprečno otrok:

v občinah z manj kot 2000 prebivalci (podeželske)	2,44 otroka
v občinah z 2000 do 10.000 prebivalci	2,01 otroka
v občinah z 10.000 do 100.000 prebivalci industrijska središča in mesta)	1,59 otroka
Graz in Linz	1,38 otroka
Dunaj	1,23 otroka

V navedenih podatkih so upoštevani sicer samo pri ljudskem štetju kot zakonski navedeni otroci, toda razlika med podeželjem in mestom je kljub temu očitna, saj znaša število otrok na eno družino na Dunaju točno enkrat manj kot na podeželju. Številke kažejo, da stanje na sploš-

no tudi na deželi ni več zadovoljivo. Po računu statistikov mora priti povprečno na eno družino nekaj več kot troje otrok, ki doživi 5. leto starosti ali okrog 4 rojstva na družino, če hoče narod ohraniti svojo številčno moč na isti višini. Če bi upoštevali tudi nezakonske otroke, ki dosega v Avstriji visok odstotek, bi bila slika številčno nekoliko pomirljivejša, toda ne smemo pozabiti, da so življenjski pogoji nezakonskega otroka vedno slabši kot zakonskega. Zato je pri nezakonskih otrocih povprečno več mrtvorojenčkov kot pri zakonskih, tudi umrljivost nezakonskih dojenčkov je večja in statistike mladinskih sodišč ter raznih prisilnih vzgojnih zavodov izkazujejo med svojimi varovanci znatno večji odstotek nezakonskih kot zakonskih otrok. Tako nezakonski otroci zaradi najrazličnejših razlogov, zlasti pa zaradi pomanjkanja doma ter skupne vzgoje očeta in matere v življenju vedno ne dosežejo tega, kar bi lahko, če bi jim starši oskrbeli najprej dom, potem šele življenje. Zato je to izboljšanje statističnih podatkov s številom nezakonskih otrok za zdrav narodni razvoj dvomljive vrednosti.

Pa še kompost

Tudi kompost ali mešanec je gnoj, ki ga pridelamo doma in zato ne bi smel manjkati pri nobeni kmetiji. Saj vidimo, kako zelo ga vrtnarji cenijo, kako skrbno pripravijo in izvrstno porabijo. Je pač tudi kompost gnoj, ki nič ne stane pa zelo mnogo zaleže. In kakor ne boš našel vrtnarije brez komposta, boš prav tako težko našel kmetijo s kompostom, ki pa na kmetiji ni prav nič manj potreben in koristen kakor v vrtnariji. Kako pa napravimo kompost? Zelo enostavno, le pogledjmo!

Najprej določimo primerno velik in suh prostor za kompostišče, nekje v kraju, da ne bo v napotje in vendar pri roki. In tja potem nanašamo in navažamo vse različne odpadke, katerih je pri kmetiji vedno dovolj, ter jih sproti razgrnemo po polovici kompostišča. Gnala slama, vsakovrstno zelenje, plesnivo seno, blato z dvorišča, lesni pepel itd., vse, prav vse spada na kompost, kar more zginiti. Često vidimo, da mečejo take ostanke na gnojišče, kar pa ni prav. Tja spada namreč izključno le gnoj iz hleva, vsi odpadki pa spadajo na kompost, ki ga zato opravičeno lahko imenujemo tudi gospodarsko smetišče. Seveda, črepinje, treske itd. tja ne spadajo, ker ne morejo zginiti. Prav tako ne spada tja plevel, ki ima že seme, da ga ne bomo pri porabi komposta za gnojenje zopet posejali.

Vse gospodarske odpadke torej nalagamo na polovico kompostišča kakor gnoj na gnojišče, če pravilno gnojimo: štirioglat kup mora rasti enakomerno v višino in vse, kar nanašamo tja, moramo sproti razgrniti po celi površini kupa. Vsakokrat, ko naraste kup za dva pednja, ga posipamo po celi površini z živim apnom, ki bi sploh moralo biti na kmetiji vedno pri roki. Na ta način namreč posepišmo razkrajane vsakovrstnih odpadkov in pa kompost bo tudi mnogo boljši, ker bo vseboval obilo apna. Na ta način nanašamo odpadke na kompost in jih apnemo skozi celo leto, od

spomladi pa tja do zime, prihodnjo pomlad pa si določimo novo kompostišče in začnemo zbirati kompost zopet tam. Če res nimamo apna in si ga tudi preskrbeti ne moremo, tedaj pač namesto apna porabimo cestno blato.

Kompostni kup, ki smo ga pozimi zaključili, bo pač spomladi bolj ali manj bujno ozelenel. In tedaj ga prvič prekopljemo tako, da se dobro premeša in preložimo na drugo polovico kompostišča. Prav radi prekopavanja tudi moremo nalagati kompost vedno le na polovico kompostišča. Seveda pa bo kup zopet ozelenel in tedaj ga pač zopet prekopljemo in preložimo nazaj na prejšnje mesto. Tako prekopljemo kompost štiri- do pet- in tudi večkrat tekom leta in čim večkrat ga prekopljemo, tem hitreje in bolje bo dozorel. Po tri do štiri leta lahko pustimo zoreti tak kompost, toda če ga pridno prekopavamo in apnemo ter je prišlo na kompost res le to, kar lahko in hitro zgine, tedaj pač dozori kompost tudi že v drugem letu.

Ko je kompost dozorel, to se pravi, da so vsi nanešeni odpadki razpadli v sipko prst ter po zadnjem prekopavanju tudi ni več ozelenel, tedaj ga presejemo skozi mrežo za gramoz tako, da izločimo vse trde ostanke, bodisi kovinske, kamenje in slično, kar je z drugo šaro vred prišlo na kompostišče. Takole dozorel in presejan kompost je prvovrstno gnojilo zlasti za travnike, pa tudi na njivi se dobro obnese. Zato pa kompost spada k vsaki kmetiji in če že ni došle, naj vsaj poslej vsak pameten kmečki gospodar začne tudi kompostirati vse razne odpadke, ki so sicer le v napotje ter gredo po nepotrebnem v nič. Zlasti za naše travnike, ki jih imamo vendar precej, ni boljšega gnoja, kakor je dobro predelan, vlečan ter dozorel in presejan kompost ali mešanec. Kakor noben vrtnar ne more prebiti brez komposta, tako je tudi za smotreno kmetovanje nenadomestljiv.

Odšla sta v svet, vsak na svojo stran. Nič več se nista videla in obema se je do smrti hudo godilo.

Zlata veriga pa je še dandanes zakopana na Zelenici.

Jok je utihnil, molčali so tudi drugi. Na ognjišču je prasketal ogenj. Tik za kočjo je zalajal srnjak tako hropeče, do se vsi zdrznili. Po stajah so se mu oglasili psi. Manica je zbežala k Marku in se tesno stisnila k bratu. Srnjak se je splašil in oddirjal v skokih.

Drugo jutro so odgnali krave na Zelenico, Marko pa svoj trop za Šijo.

Na Jezercih je postalo pusto in dolgočasno.

9. MURKE GORE

Krrrrrii-vik.

Marko je pasel svoj trop na Zeleni planji za Vrtačo. Bil je vajen preletavanja gorskih kavk in se v jutranjem solncu ni menil za njih krike.

Krrrrrii-vik. Krrrrriiivik. Krrrrrii-vik, vik.

Od vseh strani so priletavali črni ptiči, se zbirali v skalah pod gladkimi ploščami, posedali po grušču in kamenju in se preletavali z glasnim krivikom, kakor bi ogledovali, ali je njih plen že resnično mrtev ali morda še živi.

Obotavljajoči se ptiči so opozorili Marka, da se je šel pripraviti: »Morda si je kak jarec polomil samo nogo in čakajo njegove smrti. Škoda bi bilo zdravega mesa za take pogrebce.« Živo so mu pele cokle, ko je z dolgimi koraki hitel čez meline pod peči.

Krokar in kavke so preplašeni odleteli in Marko je iskal z očmi: »Aha! Na to skalo je priletel z gladkih plošč. Sledi se kri. Potem se je prevrgel na tla. Za skalo bo.«

Gospodarske zanimivosti

SOVJETSKI POLJEDELSKI STROKOVNJAKI KUPUJEJO ŽIVINO V VELIKI BRITANiji

Sovjetski poljedelski strokovnjaki, ki so zdaj v Veliki Britaniji, izvršujejo velike nakupe živine, da bi obnovili živinsko bogastvo svoje države. Leta 1925. je sovjetska vlada izvršila prve velike nakupe živine v Veliki Britaniji in je od takrat vedno imela navado, da se je oskrbovala na britanskem tržišču. (LPS.)

SVETOVNA POTREBA PETROLEJA LETA 1951

Ameriški gospodarstveniki cenijo, da bo svetovna potreba petroleja leta 1951 za 35% večja, kot je bila leta 1945 ter bo tako dosegla 528 milijonov ton surovega petroleja in petrolejskih proizvodov letno.

Zvišanje povpraševanja se bo naravno različno pokazalo v raznih delih sveta. Največje povišanje bo zaznamovati v Evropi, kjer bo predvidoma doseglo do 63%; ostale dežele vzhodne poloble bodo pokazale okoli 43%, dežele zapadne poloble (z izjemo Združenih držav) pa 32%. V Združenih državah bo to povečanje doseglo predvidoma le 16%, to zaradi dejstva, ker jo ta dežela — ki potroši sama več kot 60% razpoložljivih svetovnih zalog — že dosegla tako visoko stopnjo mehanizacije, da ni pričakovati nadaljnega močnega razvoja.

Razlogi zaradi katerih se bo v Evropi tako zelo povečala, so dvostranski, neposredni in posredni. Med neposrednimi je najvažnejše pomanjkanje premoga, kar doseže letno nad 45 milijonov ton. Posebni razlog pa je v dejstvu, da je tu mehanizacija še zelo zaostala in da se bo zboljšanjem splošnih gospodarskih pogojev povečala uporaba goriva. Opozarja se na dejstvo, da je bila leta 1946. letna potrošnja petroleja na vsakega prebivalca v Združenih državah skoro 2 toni, v Evropi pa manj kot en sto.

Zaradi povečanja potrošnje v Združenih državah, kjer so po vojni pričakovali znižanje, izkorišča tamošnja petrolejska industrija nove petrolejske vrelce v skupni globocini okoli 30.400 km. Vendar ni lahko ceniti, kako povečanje proizvodnje bodo s tem dosegli. Združene države pa so postale medtem prvič v svoji zgodovini dežela s petrolejskim uvozom. Po mnenju merodajnih krogov bo za ravnotežje proizvodnje in potreb potrošnje potrebno še nadaljno povečanje uvoza petroleja. (USIS.)

(Nadaljevanje s 4. strani.)

caj Marko« vabili ljudi ter zbirali denar. Tudi moj medved je bil te vrste. Gospodar je legel v senco, kakor je pripovedoval, privezal medveda k drevesu in zaspal. Medved pa se je rešil vezi in odkrival sam po stezi dalje. Da je čisto domač in nikomur nič ne stori, le kruha prosil, mi je zagotavljal medvedar. Pa sem mu le par prav poštenih povedal, predno sva se razšla. Res ni šala srečati medveda na ozki stezi takole sredi gozda! Človek se tako prestraši, da niti ne opazi, da ima mrcina močan železen obroč v nosu.

Marko je prestrašen obstal: »Križ božji!« Pred njim je ležal z razbito glavo in polomljenimi udi mlad fant. »Morda se še zave?«

V človeku, kateremu je skala razbila polovico glave, hitro ugasne življenje. Obraz si je bil samo malo opraskal. Marko je videl, da je bil mrlič še večeraj zdrav, močan in lep fant. Ni ga poznal po obrazu ne po imenu; po noši pa je presodil, da je pastir s koroške strani.

»Na Mačevsko planino pojdem povedat, naj pridejo ponj. Pravzaprav bi ga morali pokopati na Rodinah, ker je padel na našo stran. Nak! Med svojimi domačini naj leži, če jih ima. Pastirji po gorah imamo tudi svoje postave.«

Potegnil je veter. Z visokih skal je padlo na mrliča več zagorelih cvetov murk in še dvoje tako temnih kakor ugašajoče oglje in za njimi napol razcvetela očnica.

Kakor blisk, ki preseka temo, se je posvetilo Marku: »Fant je imel dekle. Rož ji je natrgal. Sedaj jih siplje veter na njega samega, mrtvega. Ubogo deklet!«

Marko je nameraval zakriti truplo z ruševimi vejami in jih obtežiti s kamenjem, da ne bi ptiči načeli mrtvega, potem pa oditi k mačevskim kočam, ko je zagledal od daleč kozarja Petra Koračka, ki je hitel po stezi na Koroško. Priklical ga je. Koraček je ponesrečenega spoznal. Bil je Urh, mačevski ovčar.

»Marija!« se je spomnil Koraček. »Zalka se bo v solzah utopila.«

Peter je odšel. Marko pa je sedaj tudi vedel, kako je ime nesrečnemu dekletu: »Ubogo deklet!«

Po skalah, obeljenih od solnce, in po grušču okrog mrtvega Urha so ležali raztreseni zagoreli cveti murk, kakor bi svetile

JANEZ JALEN:

Ovčar Marko

19.

»In dobra, dobra.« Izpregovoril je črednik Lukež: »Bolje je za kravo, če ima na Zelenici od prsti grd gobec, kakor če doma stoji pri polnih jasliah.«

»Še ne veste, kaj je Zelenica.« V pogovor je posegel Jok.

»Kaj? Kaj? Povej! Kaj?«

»Tujec je prišel čez Zelenico, učen človek je bil in je rekel, da je na Zelenici časih kamen, s katerim pastir zavrne kravo; več vreden kot krava.«

»Prav je imel. Zlata ruda je na Zelenici.«

»Za zlato rudo ne vem. Morebiti. Je pa na Zelenici nekje zakopana zlata veriga. Kakšno bogastvo je pod njo, pa nihče ne ve in najbrže nikoli nihče ne bo zvedel.«

Živina zunaj se je umirila. Spokojno so prizvonkljavale črede s pločevinastimi zvonci Joku, kompostelskemu romarju, ki je pripovedoval pastirjem in majercem povest o zlati verigi:

»Gervaz in Protaz sta bila dvojčka, tako drug drugemu podobna, da jih niso ločili. V trdem sta zrastle, siromašno živela. En sam lonec sta premogla, v katerem sta skuhalo, kadar sta kaj imela.

Spala sta v plevniku pri Jurju na Rodinah, oba na enem otepu slame, odeta s starim kožuhom.

Nabirala sta rože in gorski mah in tako sta se rada imela, da nista mogla drug brez drugega prestatiti.

Kresno noč se je sanjalo Gervazu: Ko boš jutri na Zelenici brskal med ruševjem za

mahom, boš naletel na zarjavel kavelj verige; potegni zanj in koplji tam tri pedi globoko, pa se vama bo z bratom dobro godilo. Ne smeš mu pa prej povedati.

Do pičice tako se je sanjalo Protazu.

Trdno prepričana, da se sanje uresničijo, sta naslednji dan nabirala mah, komaj par grmov narazen, ter se veselo pogovarjala. Vsak sam zase je bil ves presrečen z mislijo, kako bo vzradostil brata.

Nenadoma je utihnil Protaz.

Prav takrat je obmolnil tudi Gervaz.

Protaz je bil naletel na zarjavel kavelj verige, o katerem je sanjal, potegnil zanj, z vso močjo se je moral upreti, in izvlekel zlato verigo, tako debelo, kakor je najtežji zavirivnik. Grofijo bi bil lahko kupil samo s tistim zlatom, ki ga je že držal v rokah. Kaj bogatije pa je bilo skrite še tri pedi pod rušo.

Da bi bil takoj poklical Gervaza Protaz!

Prav tako vredno zlato verigo je izpuli izpod ruševja Gervaz, zato je obmolnil.

Da bi bil takoj poklical Protaza Gervaz!

Pa sta oba razmišljala: »Če pokličem brata, mu moram odstopiti natančno polovico, rajši več. Če ne, bo upravičeno rekel, da sem grd. Tudi jaz bi. Dvojčka sva.« In sta oba varno skrila pod mah in kamenje že najdeno zlato verigo, zaznamovala natančno kraj, si ogledala okolico ter sklenila: »Jutri se vrnem, odkopljem zaklad; dal bom bratu, da bo imel za vedno dovolj, sam pa bom velik gospod.«

Nič več nista spala na istem otepu pod istim kožuhom, nič več nista jedla iz istega lonca. Leto in dan sta iskala in preteknila vso Zelenico, pa ne Protaz in ne Gervaz ni mogel več najti tistega ruševnega grma, pod katerega je pred bratom skrnil že najdeno zlato verigo. Ne Gervaz in ne Protaz.

Izpod domače lipe

GORENČE

Naša dekleta so zadnje nedeljo septembra vprizorila pod vodstvom č. g. Milloniga lepo slovensko versko igro »Roka božja«. Igra je bila ob treh popoldne in zvečer ob osmih ter je obakrat nad vse nepričakovano lepo uspela, tako lepo so dekleta igrala. Ljudi je bilo obakrat polno in so z zanimanjem in napetostjo sledili poteku igre. Veseli bomo, kadar nas bodo naša dekleta zopet razveselila s kakšno igro. Še bolj veseli bomo, če se bo to kmalu zgodilo. Saj sedaj se poslavljamo od trdega dela in bo več časa za take stvari, za katere se je čas sedaj bolj težko našel.

Na predvečer plebiscita smo se Koroški Slovenci z žalostjo v srcu spominjali obletnice nesrečnega plebiscita in vseh poznejših dni, ko so nam tuji po mačehovski rezali kruh. Koliko bridkosti, trpljenja, solzi in preganjanj je bilo v teh letih! Na letošnji predvečer obletnice plebiscita je šel nek zagovornik te, za nas Slovence, žalostne obletnice na njivo zavednega slovenskega kmeta St. M. in tam brez njegove vednosti zažgal kres kot znamenje veselja zaradi plebiscita. To je storil na njivi, kjer je posejana rž in mu je bilo malo mar, če je tako naredil škodo svojemu sosedu, s katerim hoče živeti v »miru«.

To naj bi bil primer narodne »strpnosti! Če bi storil kaj podobnega Slovenec, bi bil nestrpež in šovinist; če bi pa storil pod Hitlerjem kaj takega, kar bi bilo v prid Slovincem, bi ga seveda ustrelili. Danes pa seveda živimo v demokraciji. Namen tega »strpnega in dobrega« sosedu je bil, prepričati tamkajšnje okolice, da je to storil kmet, čigar last je njiva in je zaveden Slovenec. Pa se je zmotil. Noben slovenski kmet še ni izgubil toliko značajnosti, da bi pljuval v lastno skledo in proslavljal dan, zaradi katerega je več kakor dvajset let trpel krivico in preganjanje.

OSOJE

O stari samostanski cerkvi v Osojah pravijo, da se useda in to tako močno, da so jo morali zapreti in oltar prenesti v stranski prostor. Useda se tam, kjer je križišče obeh cerkvenih ladij pred presbiterijem. To usedanje je menda zato, ker stoji cerkev blizu jezerskega brega in je očitno našlo nekaj vode pot pod cerkveno poslopje. Strokovnjaki sodijo, da bo mogoče odvesti vodo kam drugam, da cerkve ne bo več izpodkopavala. Letošnje suho leto je za tako delo pripravno, vendar nihče ne more reči, kaj bo, če nastopi deževen čas.

NA DRAVI

Pred dvema leti je pogorel skedenj tukajšnjega posestnika in gostilničarja. Matevža Resmana. Med skedenjem in hišo je bil velikanski kostanj, ki pa ga je ogenj požgal in je padel na zraven zidani križ ter je podrl streho in uničil lepe slike, ki so bile na križu.

Lučke mrliču. Temni cveti pa so bili kakor velike kaplje strjene krvi. In iz teh lučk in iz teh kapelj krvi je v soncu kipel omamen vonj.

Ptiji so posedali za streljaj daleč in se vreseče zadirali, kakor bi hoteli prepoditi Marka, ki je zatopljen v premišljevanje varoval mrliča, tovariša po stanu in srcu.

Od mačevskih koč so prišli štirje možaki. Pripeljal jih je Koraček. Zavili so Urha v belo rjuho in ga z vrvmi privezali na nosila. Marko je zbral vse rože, zagorele in temne murke in napol razvele očenice in jih zateknil za vrvi krog mrliča.

Zmolili so še tri očenaše: za ranjkega Urha prvega, za duše tistih, ki so v gorah umrli nagle in nepredvidene smrti, drugega, in za vse verne duše tretjega.

Molče so se razšli koroški in kranjski pastirji. Muhe so pobrenčavale po okrvavljenih skalah. Krokro je že davno odletel, kavke pa so se spuščale stikat za skalo, kjer je ležal Urh.

Koraček ni zdržal dolgo molka: »Le počemu je lezel za rožami?«

»Ali si res tako kratkega uma?« ga je zavrnil Marko.

»Čprav je Zalka brhka, pa — Naka. Moja Majda me bo vzela brez rož. Sva se že dogovorila. Jujujuh!«

»Tiho!« je ukazal Marko. — »Dokler vidiva mrliča, ne boš ukal.«

Peter Koraček je odhitel h kozam, vesel, da se letos Majda nič več ne norčuje iz njega.

Možaki so se prikopali na vrh meli in se odpočivali. Kotlino za Vrtačo pa je napolnil glasen jok. Marko je videl, kako se je na prevesu steze vrgla čez nosila ženska, oblečena, kakor so dekleta na Koroškem, in je vedel, da je prišla Zalka naproti svo-

Letos pa je dal gospodar Resman križ popraviti. Tukajšnji slikar Mirko Aicholzer je naslikal na križu štiri podobe: Jezusa, Marijo, sv. Miklavža in sv. Florjana, ki sta patrona naše župnije, in njuni podobi krasita oltar župnijske cerkve. Svetnik sv. Florjan je znan kot zaščitnik pred ognjem in ga ljudstvo časti tudi kot svetnika, ki varuje domove pred ognjem. Ta ljudska vera v svetnika se izraža zlasti v slikah in tako vidite lahko na kmečki hiši iz srednjega veka na južni strani Osojskega jezera naslikano podobo sv. Florjana in pod njo star napis, v katerem ga prosi lastnik hiše, naj mu obvarje njegovo hišo pred ognjem, druga (n. pr. sosedova) pa lahko zgori.

Nekam čudna želja, pa je le tako napisano.

Ta naš obnovljeni križ s štirimi slikami je sedaj tako lep, da mu ga daleč okrog ni enakega. Slikar Aicholzer je daleč znan slikar in je poslikal že več križev in kapele na Koroškem. Na svoji rojstni hiši, domače pri Rodarju na Brdu ob Baškem jezeru, je tudi naslikal lepe slike; enako tudi po nekaterih drugih hišah.

VOVBRE

Tudi mi iz Vovber se moramo spet enkrat oglasiti, da ne boste mislili, da smo na »Kroniko« pozabili ali pa da je ne bemo.

Ker tudi pri nas ni bilo tako dolgo dežja, smo mislili, da se bomo posušili, zato smo tudi ves stari most popili, da bo za novega dovolj prostora.

Pozabili smo povedati, da smo letos poleti obhajali srebrni jubilej našega gospoda župnika. Cerkev smo lepo okrasili in pri slovesni sveti maši je bila lepa in ganljiva slovenska pridiga, ki jo je imel častiti gospod prošt Trabesinger, ki je bil letos tudi sam srebrni jubilar in je svoj jubilej obhajal v Tinjah. Napisali so bili poleg nemških tudi slovenski. To je treba že omeniti, ker mlajši rod se ne spominja, da bi bili poleg nemških tudi slovenski napisali.

Ker smo že pri napisih, naj omenimo še to, da se dolgoletna germanizacija, zlasti pod Hitlerjem, še močno pozna, kar dela hude težave pri poučevanju v šoli. Mnogo otrok, ki so slovenskih staršev, razume bolj nemško kakor slovensko. Po eni strani je tega kriv šolski sistem in vzgoja preteklih let, po drugi strani pa tudi starši sami, ki živijo še vedno pod vtisom nacistične strahovlade, ko je bilo prepovedano govoriti slovensko. Tega strahu se ljudje še sedaj niso otresli. So pa tudi taki, ki mislijo, da je bolj »nobel«, če govorijo kak drug jezik, samo tistega ne, katerega jih je mati učila. (Nekateri pa se na žalost sramujejo svojega slovenskega materinega jezika in to celo v družinah, ki se smatrajo za zavedne, in z otroki brez potrebe nemškutarijo. — Op. ured.)

jemu fantu. Zalka! Njenemu srcu v veselje je šel Urh nabirat rože, natrgal jih je pa za na svoj pogreb.

»Ubogo dekle! — Pa je res prav, da ni Manice z mano. — Še bolj prav pa, da ni Ančke.«

*

Okrog svete Ane gorenjske gore do vrhov vzevetejo. S skalnih polic se sklana njav rože. Nobeno deklisko okno ni tako lepo okrašeno. Nad prepadi dehte ozelenela zatišja. Noben vrtec ni lepše zasajen.

Da mora natrgati Ančki za god šopek, kakršnega še noben fant ni prinesel s planin svojemu dekletu, to je Marko dobro vedel. Preudarjal je le še, kako ga ji ponese.

Za šijo jarcev ne sme pustiti samih. Tudi v Volkunovem varstvu ne. Podlipnik bi ga oštel. In kako rado se takrat naredi kaj narobe. Ne more. Ne sme.

»Na sol bom gnal, čeprav bi moral še cel teden čakati. Kdo pa ve, kdaj sem zadnjič solil. In Podlipnici, njeni mami, natrgam še lepši šopek, pa se bo tudi Cenu dobro zdelo. Če bi pa le kaj rekel, mu bom odgovoril, da mi je ukazal pasti jarce po svoji razsodnosti in da bi moral biti preklicano zarobljen, če bi ne vrnil mami in Ančki, ki sta mi spekli za god štruco na njegov ukaz, pa se mu bo še enkrat dobro zdelo.«

Vsaga cvetja, skoro samih murk, je natrgal Marko že več kakor dovolj, le nekaj lepih očnic bi bil še rad dobil.

V strmi skali je zagledal pod sabo bel vrtnec samih očnic. Štel jih je: »— pet-najst, šestnajst.« Srednje rože so bile lepo razcvetele. Legel je na polico, se oprijel z levo in se stegnil z desno za cvetjem. Še hitreje jo je umeknil. Izpod rož je zasikala kača.

CELOVEČ

Zima že trka na duri. Morda nam bo prižanesla še nekaj časa, toda pri nas na Koroškem se niti na mesec oktober ne moremo več zanesti. Sneg lahko kar nenadoma zapade. Pred prihajajočo zimo nas vse muči skrb, kaj bomo pozimi kurili, ker drvarnice so kar naprej prazne in je le malo izgledov, da bi se napolnile. Prejšnje čase so vozili kmetje drva v Celovec iz vseh bližnjih in tudi oddaljenejših krajev. Sedaj hodijo pa Celovčani beračiti h kmetom v bližnje in oddaljene kraje za drva. Drva so v gozdu napravljena, toda nobenega ni, ki bi jih spravil iz jarkov ven. Konjem so cene tako poskočile, da se vsak boji s konjem v goro, niti za dobro plačilo ne. Volov ljudje nimajo toliko, ker so jih zaradi oddaje mleka zamenjali za krave. Po drugi strani je prišel nenadoma predpis o oddaji lesa za papirnice ali izvoz, ker država potrebuje tujo valuto. Na papirju je lepo napisano: Namesto pet tisoč metrov je treba nasekati sedem tisoč ali več. Toda najmi delavce in jih pošlji v gozd! Kje naj poišče gospodar delavce in voznike? Nevarnost je, da noben lastnik drv ne bo mogel spraviti lesa v mesto. Skladišča goriva so po Celovcu prazna in ljudje čakajo, kdaj bo kdo prišel z drvni. Toda čas gre naprej in bati se je, da bo zapadel sneg in zametel drva še v gozdu. Kaj pa potem, ali bo prevoz lažji?

Drugo vprašanje, ki nas Celovčane in hišne lastnike po vsem Koroškem tare, je preurejena stanarina. Od 1. oktobra je stanarina uradno nanovo urejena. Stanarina, ki je bila zadnje čase pavšalirana, se uredi tako, da lastnik obratne stroške in zemljiški davek lahko pripiše k stanarini. Zato se pa dosedanja stanarina zniža in sicer pri stanarini:

do 50 šil. za 20%
do 100 šil. za 15%
čez 100 šil. za 10%

K tako znižani stanarini se smejo pripisati obratni stroški in zemljiški davek. 25%-no doklado na ta davek pa mora na vsak način plačati lastnik sam. Nova uredba stopi v veljavo s 1. oktobrom. Ta uredba še pojasnjuje, kaj so obratni stroški: dimnikar, voda, luč na stopnicah, odvažanje smeti in snaženje greznic. Po uredbi pa ne spada vzdrževanje hiše k obratnim stroškom. To pa je tisto!

Vprašati se je treba, kdo je hišni lastnik? Če pri določevanju cene navidezni lastnik nima več besede, potem ni več hišni lastnik, ampak samo še državni ali občinski oskrbnik. Tako je zasežena navidezna hišna last. Znano je, da se hišni kapital ne obrestuje več. Hiše propadajo, novih stanovanjskih hiš nihče več ne gradi, saj tudi nihče denarja nima zato. Pri nizki nastavljeni stanarini je bilo samo po sebi razumljivo, da nosijo obratne stroške stranke same. Sedaj pa pride naredba, po kateri se temeljna stanarina zniža kar za 20%. Devetdeset odstotkov stanovalcev ne plačuje na mesec več kakor 50 šil. Torej se pri vseh znižani stanarina za 20%. Poleg tega smo mislili, da stroške za popraviljanje in zavarovanje nosijo stranke same. Zdaj pa so od uradne strani izjavili, da nosi te stroške lastnik sam. Zdi se, da ljudje, ki sami niso hišni lastniki, nimajo

Previdno je vstal: »Nak! Rož, ki jih varuje kača kakor ukleta kraljična zaklad, ne bom nosil Ančki. Tudi njeni mami ne. In nobeni drugi ne.«

Kmalu nato je naletel na sončno jaso, vso posejano z gorskimi nageljni. Komaj jih je obsegel s prsti, toliko jih je natrgal. Pridodal je samo nekaj najlepših cvetov murk in očnic in šopek ogledal v roki: »Pa naj reče kdo, da ni lep?« —

Ančka je nesla na travnik malico, ko je zatrobil Marko v Pečeh. Skoraj ji je padel jerbas z glave, tako se je razveselila. Pa nikomur ni izdala svojega veselja razen Rozalki, s katero sta se med grabljenjem pomelljivo pogledovali.

Skušala se je potajiti pred mamo. Še ozrla se ni Ančka v kuhinji, ko je Marko prignal na dvor, pa je vendar mama ugenila njene misli: »Ančka! Premagati se pa znaš.«

»Kaj?« se je delala nevedno Ančka.

Mama se ji je pa smejala: »Ne taji. Rdečica te izdaja. Si že prav ravnala«, jo je pohvalila.

Pritekel je Volkun in se tako dobrikal Ančki, da je mama ponagajala: »Še pes ve, katero ima njegov gospodar rajši.«

»No, mama!« je zaprosila Ančka.

»Dober večer!« Marko ni bil prav nič v zadregi. Res je najprej pogledal po Ančki, stopil je pa prej k Podlipnici, h gospodinjji, ki ga je v mislih pohvalila, da ve, kaj se spodobi. Ko ji je pa dal za god še tako lep šopek, se ji je naravnost prikupil in sklenila je, da mu to ljubeznivost povrne.

»Tebi, Ančka, sem natrgal nageljnov. Zdi se mi, da so deklju, kakor si ti, najbolj všeč.«

pojma, koliko je pri vsaki hiši popravil in koliko stroškov. Kaj pa potem, in če hišni lastnik hiše ne bo popravil in jo bo pustil naprej propadati. (To zadnje naziranjje ni docela pravilno in se v tem ne strinjamo v celoti z dopisnikom. — Op. ured.)

DOBRLA VAS

Sredi septembra, ki nam prinaša raznih darov, je zagledal luč sveta v Dobrli vasi časopis »Unsere Heimat«, organ »des Bundes Heimatreuer Südkärntner«. Pisan je na osmih straneh in je malo manjši od običajnega časopisnega formata. Pisan je v nemščini in »slovenščini«.

Slovenci smo gotovo veseli vsakega časopisa, ki je pisan v slovenskem jeziku. To dejstvo moramo na vsak način pozdraviti z narodnega stališča. Toda o jeziku, ki naj bi bil v tem časopisu slovenščina, tega ne moremo reči. To je neke vrste kanibalščina, sinteza nemogočih stavkovih konstrukcij in nerazumljivih besed, ki jih ne najdeš v nobenem slovarju, še v slovarju dr. Mandroviča ne, kjer je vsaka druga beseda neslovenska. Pa tudi sicer so v slovenskih člankih nemogoče tehnične in jezikovne napake. Ločila, zlasti vejice so večinoma izpuščene in ubogi bralec bi moral na koncu članka vpehan moleti jezik iz ust, če bi se ravnal po pismenih pravilih dotičnih člankov. Nekaj primerov: Kdo je torej nacist? Glagol »je« pišemo v slovenščini z malo. Ali: ... takratne voditelje slovencev krivice... Besedo »Slovenec« kakor tudi vsako drugo lastno ime pišemo v slovenščini z veliko začetnico. Najbrž smo Slovenci tem pisunom in njim enako mislečim premalo vredni, da bi tudi nas pisali z veliko začetnico. Ali: Vsakega milika. Slovensko: Vsakega malika itd. Takih primerov bi lahko navedli še mnogo. Te napake so v članku, ki je originalen.

Nič manj napak ni v Meškovem članku: »Sosedov Petček«. Najbolj žalostno je to, da niti prepisati ne znajo in pačijo izvirne sestavke tako, da bi ga pisatelj le težko ali sploh ne spoznal za svojega. Tega mrcvarjenja ne smatramo mi za slovenščino. Kako naj se Koroški Slovenci učimo slovenščine ob takih člankih? Ali se Vam ne zdi, da je vse delo in trud v šoli brez uspešen, če naj bi mladina v šoli pridobljeno znanje opirala na tako »slovenščino«. Zdi se nam, kakor da bi bilo to mrcvarjenje slovenskega jezika namerno. Kot Slovenci smo proti takemu »spoštovanju« slovenskega jezika, ki žali naš narodni čut in ga odklanjamo. Če okrog »Unsere Heimat« mislijo, da je mrcvarjenje jezika demokracija, mislimo mi, da je tako spakodovanje, blatenje in posilstvo slovenščine. Vtis imamo, kakor da imajo vmes prste ljudje, ki v »dobrih starih časih« niti pomislili niso, da bi na Koroškem utegnili biti še kdo drugi kakor Nemci in so pobesnili, če si jim samo omenil, da so na Koroškem tudi Slovenci. Sicer se pa nam ni treba čuditi takemu pisanju, če samo pomislimo, kdo je izdajatelj lista. V vsebino lista se pa sploh ni vredno spuščati. Koroški Slovenci tak list odločno odklanjamo in ne dovolimo, da bi iz našega jezika, zaradi katerega smo dovolj trpeli, kdo norce bril.

»Tako sta lepa šopka, da jih morava koj v vodo postaviti.« Anca je nalašč odšla, da sta ostala Marko in Ančka trenutek sama.

»Ali mar mama ve?« je zaskrbljeno vprašal Marko.

»Saj tega ne moreva skriti. Kako sva se pa dogovorila, nič ne ve.«

»Kaj bo, ko zve?«

»Nič ne skrbi, mama je tako dobra.«

O Marjinem zvonjenju so pod Podlipnikovimi okni zaropotali otroci z zvonce in lonci gospodinji in hčeri za god. Še nobeno leto niso bili obdarjeni s tako velikimi kosi pogače in še nobeno leto niso tako napolnili žepov s krljji in orehi. Delila jim je Ančka. —

Ko se je znočilo, so počile na vrtu pištole. Kako bi fantje pozabili na god obeh Podlipnikovih? Cena sam je šel vabit streljavce v hišo. Med njimi je bil tudi Marko.

Šopka sta stala na oknu. Nekaj rož pa si je pripela Ančka na zametast modrček. »Kako se ji poda!«

Ob pogači in ob vinu so nazdravili godovnicama. Ančki, deklju, je napil najstarejši fant, konjar Tomaž: »Ančka! Krajepataljon! Vsi fantje naj Boga hvalijo, da sem jaz že star! Taka si!«

»Saj mi je žal, da nisi več mlad!«

»Star ali mlad, samo to ti voščim: Bog ti daj fanta, ki te bo vreden.«

Marko je voščilo ponovil: »Bog ti daj fanta, ki te bo vreden.« In še je dodal: »Toda, drago te bo moral odkupiti od nas drugih krniških fantov. In ovčarji bomo prišli na svatbo zaplečvat. In bomo plesali, da bomo s coklami skedenj razbili.«

Ančka ga je prav dobro razumela: »Marko! Tebi pa Bog daj deklju, ki te bo rada imela.«

(Dalje prihodnjic.)

RADIO CELOVEC

SLOVENSKA MESTA V SREDNJEM
VEKU

V času, ko se dinastične rodbine boré za politično oblast nad slovensko zemljo, se pojavlja tudi pri nas meščanstvo kot nov socialni red in politični faktor. Živi v naselbinah, ki jih moremo od 12. stol. naprej imenovati mesta v pravem pomenu besede.

Naš zgodovinar, univerzitetni profesor dr. Milko Kos pravi, da nepretrganega naselbinskega obstanka in pravnega življenja mest, ki bi segal iz antike v slovensko dobo, ne moremo na slovenskih tleh nikjer dokazati. Nesporen je sicer pri mestih ob morju (Trst, Milje, Koper, Piran). Ali ta mesta posegajo v starejši dobi le malo v zgodovino slovenske zemlje, so po svojem prebivalstvu v ogromni večini naselbine Romanov in se po svoji ustavi in upravi bistveno razlikuje od mest, nastajajočih v slovenskem zaledju, zato jih izvzema iz tega pregleda.

Navzlic propadu antičnih mest pa vendarle opažamo, da nastajajo na njihovem ozemlju ali v bližini tega v slovenski dobi kraji, iz katerih so se v kesnejšem času razvile tržne in mestne naselbine. Pri ruševinah starega Petovija je nastal slovenski Ptuj, ki se že zgodaj v srednjem veku omenja kot mesto (civitas) s cerkvijo, tržno carino in mostom čez Dravo. Verjetno je, da je že v rani slovenski dobi nastalo tu tržišče. V madžarski dobi je naselbina mnogo trpela; v prvi polovici 12. stol. je v Ptuj spet pozidan grad, ki je bil takrat že »od starih časov porušeno«; sredi 13. stol. je bilo mesto opasano z zidom in v 14. stol. se je posebno povzdignilo zaradi trgovine z Ogrsko.

Naselbina v bližini nekdanjega antičnega kraja s prevzemom starega imena je nastala tudi pri Carnium — Kranju, Ce-

govori na časopisu

leia — Celju in Bilachinium — Beljaku. Vas Beljak je dobila tržno pravo leta 1060, trgovanje samo se je pa v prometnem kraju, ki je bil središče močne slovenske kolonizacije in je ležal ob mostu preko Drave, ki se tudi omenja že leta 878, začelo nedvomno že mnoga stoletja poprej. Antična Solva na Lipniškem polju se imenuje v 10. stol. »civitas Ziup«. Staro ime se je ohranilo v označbi reke Solbe (Sulm). V bližini je nastal slovenski kraj Lipnica (Leibnitz), kjer je bil, kot kaže ime bližnjega Starega trga (Altenmarkt), že od starih časov tržni promet, ki je z ustanovitvijo trga v Lipnici (1159) dobil pravno podlago.

V bližini antične Emone nastane »Stari trg« kot del bodoče večje Ljubljane. Ob antični postaji Colatio zraste slovenski trg, ob njem pa kot novo tržišče mesto Slovenjgradec. Takih primerov, da je na mestu ali v bližini antičnega kraja, križišč, potov, nastalo novo tržišče in iz njega ali v njegovi sosesčini trg ali mesto v pravem pomenu besede, poznamo na Slovenskem še več.

Vendar ni bila samo antična tradicija merodajna za postanek tržišča in tržno ali mestno naselbino, nastalo iz njega ali ob njem. Tudi gradišče, gospodarski dvor, grad, farna cerkev ali važna prometna točka so vplivale na postanek kraja, kjer je bilo izmenjavanje blaga in kamor so se naseljevali trgovci, kramarji in obrtniki. V vseh teh momentih imamo iskati zarodke naših mest. Le malo jih je bilo ustanovljenih na način in v krajih, kjer naštetih faktorji po večini ali v celoti niso bili merodajni.

(Nadaljevanje prihodnjic.)

Kaibitscheva „ljubezen“ do Slovencev

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Nadalje je g. Picej izpovedal, da je imel obtoženi Maier-Kaibitsch poleti 1938 ob Turnskem jezeru na Koroškem, oziroma v okolici razgovor z vodilnimi ilegalnimi nacisti, med katerimi je bil tudi dr. Seyss-Inquart. K temu je obtoženec danes ob pričetku obravnave podal izjavo, da je bilo taborišče ob tem jezeru poleti 1938 izročeno državnemu športnemu vodji Tschammer-Ostenu. On da je prisostvoval razgovoru kot zastopnik deželne vlade. Bili so navzoči tudi drugi nacistični funkcionarji, med drugimi tudi tedanji Gauleiter Klausner. On da ne ve, če je bil tudi Seyss-Inquart zraven. Tudi se ne spominja na kakšen sestanek s Seyss-Inquartom pred 1938.

Priča Adolf Picej je pri nadaljnjem zaslišanju navedel, da vztraja pri svojih izjavah od srede. Nadalje je dejal, da ni obtoženec naseljeval samo Kanaltalce po slovenskem ozemlju, temveč v prvi vrsti zaslužne naciste, nosilce »krvnega odklovanja.« Razen tega je bil odločilno soudeležen pri uničevanju slovenske Prosvetne zveze in slovenskih zadrug kakor tudi pri prestavljanju duhovnikov. Tozadevna poročila so bila že predložena preiskovalnemu sodniku.

Priča nadučitelj Filip Starc je bil od leta 1924. do 1935. zaupnik koroškega Heimabunda. Ta priča bi morala vedeti nekaj več o sestanku obtoženca z dr. Seyss Inquartom, kakor je izjavil včeraj g. Picej. Kakor pa se je izkazalo pri današnji obravnavi, se ta priča več ne spominja tedanjih dogodkov.

Kot naslednja priča je izjavil narodni svetnik v. p. Vincenc Schumy sledeče: on da pozna obtoženca od prve svetovne vojne in lahko izpove, da je imel Maier Kaibitscha za moža, ki se je sicer zavzemal za nedeljivost Koroške, v ostalem pa da se je zavzemal za politiko soglasja in odklanjal nasilje; da pa je opazil že pred 1938, da ima obtoženec gotove zveze z ilegalnim nacističnim pokretom.

Ob priliki nekega poseta na Koroškem za časa nacističnega gospodstva so se poznani kmetje pritožili zaradi Maier-Kaibitscha ter trdili, da je on povod izseljevanju Slovencev, kar je pričo navdalo z velikim začudenjem.

Tudi naslednja priča Dr. Arnold Sucher, ki je bil deželni glavar pred letom 1938. je izpovedal, da je bil zelo presenečen, ko je videl obtoženca, katerega ni smatral za neolojalnega, po okupaciji leta 1938. naenkrat kot člana nacistične deželne vlade. On kot priča da lahko izjavi, da so bili Slovenci do marca 1938 prijazno usmerjeni napram Avstriji in da so naciste odklanjali. Maier-Kaibitsch je veljal kot poznavalec vseh odnošajev in razmer v dvojezičnem ozemlju in vsled tega preseneča njega kot pričo, da

je vodilno sodeloval pri izseljevanju Koroških Slovencev.

Priča Ing. Valentin Maierhofer, prej vodja deželnega mesta državnega upravištva v Celovcu, je poročal, da je leta 1942., ko je bil objavljen načrt za izseljevanje Slovencev, odšel skupno z drugimi k Gauleiterju Rainerju, da bi to akcijo preprečili. Gauleiter pa ga je poslal k Maier-Kaibitschu, ki je priči v prisotnosti gestapovskega šefa dr. Weimanna izjavil, da je bil v arhivih v Beogradu najden materijal, ki obtežuje del Koroških Slovencev in da je bilo vsled tega odrejeno izseljevanje. Dr. Weimann je k temu izjavil, da so vsak posamezen slučaj podrobno obravnavali. Priči pa niso dovolili vpogled v akte. Maier-Kaibitsch je obljubil intervencijo in res so nekaj slovenskih družin čez nekaj časa privedli nazaj.

Priča je k temu še izjavila, da je poznala mnogo izseljencev osebno in da lahko reče, da je bila njih celotna krivda v tem, da so bili jugoslovanskega mišljenja.

Naslednja priča, Ing. Franc Jauernig, sekcijski svetnik v zveznem ministrstvu za podeželsko in gozdno gospodarstvo, je bil od leta 1942. do 1944. poslovođa nemške naseljevalne družbe v Celovcu. Poročal je o tehničnih podrobnostih delovanja DAG ter izpovedal, da so bili v seznamih vpisana takozvana »K«-posestva, ki so jih normalno kupovali. »W«-posestva pa so na podlagi »W«-akcije, kar je bilo kratka za dr. Weimannovo akcijo, s policijskimi ukrepi odtegnili. Dr. Weimann je bil, kakor znano šef gestapa v Celovcu.

Priča Franc Jauernig ni mogel točno izpovedati, ali je misel o izseljevanju Slovencev bila poročena v Berlinu ali v Celovcu. Berlinski uradi so bili vsekakor o tem poučeni. Prisostvoval je nekemu razgovoru v Celovcu o tej zadevi, kjer je bil obtoženi Maier-Kaibitsch tudi navzoč.

Pri nadaljevanju razprave so pričeli zasliševati priče, ki razbremenjujejo obtoženca. Pri sedanjih zaslišanjih prič je večkrat slišati, da je Maier-Kaibitsch povsod pomagal Slovincem, oziroma izseljenim družinam. Kako pa je v resnici »pomagal«, ve dobro skoraj vsak koroški Slovenec, ker je marsikdo to »pomoč« občutil v tej ali oni obliki. Zato bodo, upajmo, vsa opravilovanja in razbremenjevanja malo zalegla.

RAZBREMENILNA PRIČA ARETIRANA

Eden ožjih sodelavcev obtoženega Maier Kaibitscha, nekdanji kapetan Karl Fritz je dejal, da je bil Kaibitsch v dneh izseljevanja popolnoma skrušen. Izseljevanja so izvirala od državnega varnostnega urada v Berlinu. Izselitev prebivalcev v Selah da je Maier Kaibitsch preprečil. Ko je prišla naredba, da se mora odstraniti spomenike s

slovenskimi napisi, je izjavil, da ne razume, kako more Kaibitsch k vsemu pritrčiti.

Od zborovanja, kjer sta obtoženec in Gauleiter baje govorila o izseljevanju, priča ni hotel ničesar vedeti ali se res ni mogel spominjati. Nadaljna vprašanja predsednika sodišča o načrtih in nalogah raznih uradov, katerim je predsedoval Maier Kaibitsch, je priča odgovoril zamotano ali nejasno.

Po nastalem odmoru je predsednik naznanil, da mora priča Karl Fritz zaradi osumljenja krivega pričanja ostati v zaporu v sodni palači.

Delo komisije za avstrijsko mirovno pogodbo

Ugledni angleški dnevnik »Manchester Guardian« piše: Delo komisije za avstrijsko mirovno pogodbo je trajalo pet mesecev. Komisija se je sestala petinosemsetkrat, pa se ni mogla sporazumeti za skupni načrt niti enega samega od devetnajstih nesporazumnih členov. To nalogo so ji naložili zunanji ministri v Moskvi. Vendar pa polom ni tak, kot se navidezno zdi, kajti vsaka od prizadetih štirih velesil točno ve, kje je sporazum možen in kako.

Po razmotrivanju raznih nerešenih

vprašanj »Guardian« nadaljuje, da se Sovjeti bojijo, da bi se Avstrija, kakor hitro bi jo zapustili, oddaljila od njih in njihovih satelitov tako daleč, kakor bi si le upala in da bi hitro vpadel vpliv, katerega so si Sovjeti pridobili s svojimi zmagami in žrtvami. Po drugi strani pa Avstrija, slaba, izčrpana in zagrenjena ne ve, kaj prav za prav je in ne more sama v svojih mejah držati ravnotežja med silami Vzhoda in Zahoda. Politični ter gospodarski vplivi in interesi v Avstriji morajo biti uravnoveženi in Britanija ne sme Avstrije zapustiti, dokler to ravnotežje ne bo doseženo. Zato ni nenaravno, če si Avstrija močno želi postati popolnoma suverena. Očitno je tudi, da si želi čimprejšnji konec zasedbe, toda bilo bi nevarno pustiti v Avstriji prazen prostor. Nekateri Avstrijci, ki jih izglede na nov neuspeh v Londonu spravljajo v nejevoljo, mislijo na rešitev izven okvira državne pogodbe. Pred novembarskim sestankom zunanjih ministrov je le še malo časa za izdelavo praktičnega in realističnega osnutka, ki bi pošteno spravil v sklad pravične/interese Avstrijcev, Sovjetov in zahodnih zaveznikov, toda načrt je treba izdelati, če naj sploh pride do pogodbe.

Praktičen načrt bo moral sloneti na predpostavki, da bodo vse tri zainteresirane velesile v tej ali oni obliki za nedolgo daljši čas ostale v Avstriji.

OBSODBE SERNEČEVE SKUPINE

Pri razpravi pred vojaškim sodiščem proti Sernečevi skupini, katere člane označujejo kot belogardiste, ki so vznemirjali v prvi polovici tega leta štajersko-jugoslovansko obmejno ozemlje, je bila 21. oktobra izrečena obsodba. Eden izmed obtoženec je bil obsojen zaradi posesti orožja, razorožitve izvršilnih organov in pripadnosti k skupini na deset let ječe. Dva nadaljnja obtoženca sta prejela vsak po sedem let zavora. En obtoženec je bil obsojen na 4 leta, drugi na tri a trije nadaljni na 2 leti zavora. En obtoženec je bil oproščen.

Vsi obsojenci so se označili kot razseljene osebe ter prosili sodišče, naj opusti predajo Jugoslaviji, ker da jim je ljubša smrtna kazen, kakor pa povratek.

Radio Celovec

Nedelja, 26. oktobra:

7.30: Budnica.
19.30: Polurna oddaja.
20.15: Večerna pesem.

Ponedeljek, 27. oktobra:

7.15: Pouk slovensščine.
20.15: Poročila.

Torek, 28. oktobra:

7.15: Zgodovinsko predavanje.
20.15: Poročila.

Sreda, 29. oktobra:

7.15: Glasba s plošč.
20.15: Poročila.

Četrtek, 30. oktobra:

7.15: Pouk slovensščine.
19.15: Pouk slovensščine za nemško govoreče.
19.30: Polurna oddaja.
20.15: Poročila.

Petek, 31. oktobra:

7.15: Literarno predavanje.
20.15: Poročila.

Sobota, 1. novembra:

7.15: Iz svetovnega tiska.
20.15: Poročila.

Poštarne tarife

Od 1. septembra t. l. so v veljavi sledeče poštne tarife:

Pisma: do 20 gramov	0.40
do 250 "	0.70
do 500 "	1.—
do 1000 "	1.60
do 2000 "	1.20

Tiskovine: do 20 gramov	0.10
do 50 "	0.15
do 100 "	0.20
do 250 "	0.40
do 500 "	0.80
do 1000 "	1.—
do 2000 "	1.20

Povzetje: osnovna cena 0.46 šil.
+ 0.15 šil. za vsakih

nadaljnjih 10.— šil.

Dopisnice 20 gr
Pristojbina 1.— š za priporočena pisma.

Inozemstvo:

Dopisnice 60 gr
Pisma 1.— š
Pristojbina 1.40 za priporočena pisma.

MALI OGLASI

Krtače, metle, čopiče dobite proti oddaji konjskih in govejih repov, prašičevih ščetin in riževih vlaken pri izdelovalnici krtač Berger, Celovec, St. Veiter Straße 17. 350

MLAD MEHANIČ

in šofer želi v svrhu ženitve spoznati pošteno Slovenko od 20 do 25 let.

Ponudbe poslati na upravo »Koroške kronike« Celovec, Funderstraße 1; pod »Ljubezen v sreči.« 417

Zidarji in pomožni delavci dobijo za poslitev pri

JOŽEF OGRIS

stavbenik

Borovlje, ulica 10. oktobra št. 9. — Delo tudi preko zime!

Vsem znancem in prijateljem sporočamo, da se je smrtno ponesrečil

Florjančič Janez

star 20 let, doma iz Dravelj pri Ljubljani, nazadnje v Zevenu v Nemčiji.

Žalujoci: Izidor, brat, Marija, sestra, in ostalo sorodstvo.